

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ім. адмірала Макарова
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ МОРЯ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА БЕЗПЕКИ

«Допустити до захисту»

зав. кафедри

д.е.н., професор НУК Єфімова Г.В.

(наукова ступінь, вчене звання, П.І.Б. завкафедрою)

_____ «__» _____ 2022 р.
(підпис зав. кафедрою)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеню вищої освіти **бакалавр**

на тему: **Світовий ринок сільськогосподарської продукції:**

оцінка проблем та перспектив розвитку

World market of agricultural products: assessment of problems and prospects

Виконав: студент IV курсу, групи 4451

Спеціальності 051 Економіка

ОП Міжнародна економіка

(шифр і назва спеціальності)

Захаров Олег Вікторович

(прізвище та ініціали)

Керівник к.е.н., доц. бвз Марущак С.М.

(прізвище та ініціали)

Миколаїв – 2022 р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА

Факультет економіки моря
Кафедра економічної політики та безпеки
Освітній рівень – перший (бакалаврський)
Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність 051 Економіка
Освітня програма – Міжнародна економіка

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економічної
політики та безпеки

_____ Г. В. Єфімова
« ____ » _____ 2022 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Студенту _____ Захаров Олег Вікторович
(Прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Світовий ринок сільськогосподарської продукції: оцінка проблем та перспектив розвитку / World market of agricultural products: assessment of problems and prospects

Керівник роботи _____ к.е.н., доц. бвз Марущак С.М.

Затверджені наказом ректора №241уч від «22» квітня 2022 року

2. Термін подання роботи: _____ 16.06.2022 р.

3. Вихідні дані по роботі: навчальні посібники, наукові праці, монографічні дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, публікації міжнародних організацій, електронні ресурси

4. Перелік питань, що належать до розробки (найменування розділів) Теоретичні основи функціонування світового ринку сільськогосподарської продукції, Дослідження світового ринку сільськогосподарської продукції та місце в ньому України, Проблеми та перспективи розвитку світового ринку с/г продукції

5. Перелік презентаційних матеріалів: Елементи світового сільськогосподарського ринку, Особливості ринку с/г продукції, Суб'єкти ринку с/г продукції, Функції світового ринку с/г продукції, Трирівнева класифікація ринків сільськогосподарської продукції, Класифікація видів с/г продукції в міжнародній торгівлі, Динаміка експорту за товарними групами, Структура експорт та імпорту сільськогосподарської продукції за товарними групами в 2021р., Динаміка експорту Україною с/г продукції за товарними групами згідно HS за 2018-2021рр. структура експорту за 2021р., Причини глобальної продовольчої проблеми, Шляхи вирішення глобальної продовольчої проблеми, Основні напрямки інтеграції сільського господарства України у світовий ринок сільськогосподарської продукції

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення наукового керівника роботи	01.09.2021р. – 15.09.2021р.	
2.	Вибір теми роботи та її узгодження з науковим керівником	15.09.2021р. – 30.09.2021р.	
3.	Вивчення друкованих та електронних джерел, економічних реалій, методичних та наукових видань з теми роботи	01.10.2021р. – 31.10.2021р.	
4.	Складання попереднього плану роботи, узгодження його з науковим керівником	1.11.2021р. – 15.11.2021р.	
5.	Збір статистичної інформації на базовому підприємстві (установі, організації)	15.11.2021р. – 31.01.2022р.	
6.	Розробка теоретичного розділу	1.02.2022р. – 28.02.2022р.	
7.	Розробка аналітичного розділу	1.03.2022р. – 31.03.2022р.	
8.	Розробка проектного розділу	1.04.2022р. – 30.04.2022р.	
9.	Розробка вступу, висновків, списку використаної літератури та додатків	1.05.2022р. – 15.05.2022р.	
10.	Редагування рукопису роботи та ознайомлення з ним наукового керівника	16.05.2022р. – 30.05.2022р.	
11.	Усунення зауважень наукового керівника та завершення роботи	11.06.2022р. – 15.06.2022р.	
12.	Подання рукопису кваліфікаційної роботи, демонстраційного матеріалу та доповіді на кафедральний захист	16.06.2022р.	
13.	Усунення зауважень кафедрального захисту	16.06.2022р. – 20.06.2022р.	
14.	Розробка проекту демонстраційного матеріалу та доповіді	21.06.2022р. – 24.06.2022р.	
15.	Подання роботи рецензенту та отримання рецензії	27.06.2022р. – 28.06.2022р.	
16.	Захист роботи перед АК	30.06.2022р.	

Науковий керівник _____ Марущак С.М.
 (підпис) (прізвище та ініціали)

Студент _____ Захаров О.В.
 (підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СВІТОВОГО РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ	8
1.1. Сутність світового ринку сільськогосподарської продукції	8
1.2. Суб'єкти, функції, структура та інфраструктура світового ринку сільськогосподарської продукції	13
1.3. Характерні риси сучасного світового ринку сільськогосподарської продукції	17
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СВІТОВОГО РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ТА МІСЦЕ В НЬОМУ УКРАЇНИ	25
2.1. Основні тенденції світового сільськогосподарського ринку	25
2.2. Дослідження територіальної та товарної структура світового експорту та імпорту сільськогосподарської продукції	32
2.3. Аналіз експортно-імпортних операцій ринку сільськогосподарської продукції України	38
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ	43
3.1. Глобальна продовольча проблема та підходи до вирішення	43
3.2. Перспективні напрямки розвитку світового ринку сільськогосподарської продукції	47
3.3. Напрямки та перспективи інтеграції сільського господарства України у світовий ринок сільськогосподарської продукції	52
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62

ВСТУП

Актуальність теми. Сільське господарство, не зважаючи на зростаючу і переважаючу роль третинного сектору у світовій економіці, залишається важливою ланкою у розвитку людської цивілізації. Від наявності та якості продуктів харчування, в першу чергу, залежить фізичне існування і здоров'я мільярдів людей. З іншого боку, рівень розвитку агропромислового сектору держави є ключовим елементом у формуванні її продовольчої безпеки. Світовий ринок сільськогосподарської продукції впродовж останнього десятиліття демонструє стійке зростання і відкриває суттєві перспективи для розвитку вітчизняного аграрного сектору економіки та збільшення експорту його продукції.

Також варто зазначити, що сільське господарство – це галузь, котра споживає найбільше природних ресурсів і спричиняє значні екологічні збитки. Тому вивчення питань функціонування світового ринку сільськогосподарської продукції актуально і займає важливе місце в Концепції сталого розвитку ООН. Перехід від традиційного типу ведення сільськогосподарського виробництва до сучасних технологій потребує ретельного наукового супровіду та аналізу його різних видів як вивчення проблем та перспектив розвитку. Актуальність даної тематики дослідження для України пояснюється тим, що аграрний сектор є найважливішою галуззю економіки і участь у світовому ринку сільськогосподарської продукції породжує певні проблеми та дає можливості і вигоди від подальшого інтеграції національної економіки в світове господарство.

Наразі дослідженню проблем та перспектив розвитку світового ринку сільськогосподарської продукції присвячені наукові праці таких вчених, як Г. Федосєєва, Л. Куц, Б. Калініченко, О. Кривончак, В. Антощенкова, І. Клімова, Н. Шульга, Г. Тимофієва, І. Новік, О. Колотюк, Ю. Іщук, М. Рахман, К. Леоненко, М. Савченко, О. Шкуренко, О. Михайленко, Н. Волошко, А. Ситнік, А. Шлапак, С. Конохов, Г. Кукель, У. Братчук, Л. Штефан, Н. Патика, Р. Грінченко та ін. Однак

актуальність цієї тематики не знижується і постійно потребує постійного моніторингу та наукових досліджень.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних та удосконалення практичних аспектів розвитку світового ринку сільськогосподарської продукції.

Для досягнення даної мети ми вирішували такі взаємопов'язані **завдання**:

- визначити сутність світового ринку сільськогосподарської продукції;
- пояснити суб'єктів, функції, структуру та інфраструктуру світового ринку сільськогосподарської продукції;
- охарактеризувати риси сучасного світового ринку сільськогосподарської продукції;
- проаналізувати основні тенденції світового сільськогосподарського ринку;
- дослідити територіальну та товарну структуру світового експорту та імпорту сільськогосподарської продукції;
- проаналізувати експортно-імпортних операції ринку сільськогосподарської продукції України;
- встановити сутність глобальної продовольчої проблеми та скласти перелік підходів до її вирішення;
- намітити перспективні напрямки розвитку світового ринку сільськогосподарської продукції;
- описати напрямки та перспективи інтеграції сільського господарства України у світовий ринок сільськогосподарської продукції.

Об'єктом дослідження є процеси функціонування світового ринку сільськогосподарської продукції.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та прикладних аспектів сучасного періоду розвитку світового ринку сільськогосподарської продукції та питання інтеграції України у світовий ринок сільськогосподарської продукції.

Методологічну основу дослідження склали методи наукової абстракції,

аналізу, синтезу, індукції, дедукції, логічного аналізу, системного підходу тощо. Для вирішення окремих завдань в кваліфікаційній роботі також застосовувалися такі методи: монографічний – при вивченні літературних джерел, практики функціонування світового ринку сільськогосподарської продукції; абстрактно-логічний – для здійснення теоретичних узагальнень, формування висновків та обґрунтування нових гіпотез; функціональної оцінки – для визначення сучасних тенденцій світової торгівлі сільськогосподарської продукції; комплексний – для побудови системи показників світової торгівлі сільськогосподарською продукцією.

Інформаційну базу дослідження складають звіти та аналітичні доповіді міжнародних організацій, законодавчі та нормативно -правові акти України, офіційні дані Державної служби статистики України, Міністерства економіки України і дані, отримані автором в ході досліджень. В роботі використовувалися монографічна і довідкова література, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріали періодичних видань.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи 67 сторінок, з них основний текст – 55 сторінки. Робота містить 4 таблиці, 16 рисунки. Список використаних джерел налічує 51 найменування на 5 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СВІТОВОГО РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

1.1. Сутність світового ринку сільськогосподарської продукції

Ринок – це сукупність економічних відносин, що виникають між виробниками і споживачами у процесі вільного еквівалентного обміну виробленими благами (послугами), який організований за законами товарного виробництва і грошового обігу [1, с. 240]. Як сукупність економічних відносин, що виникають між виробниками і споживачами у процесі обміну товарами чи послугами, ринки бувають різні. Тому в теорії ринки класифікують за різними ознаками – об'єктами обміну, тобто товарами та послугами, відносно територій, відносно умов діяльності, у відповідності чинному законодавству тощо. Кожен вид ринку характеризується своїм набором методів та інструментів, має свою інфраструктуру, що в сукупності забезпечують його функціонування. Сучасні економічні системи складаються з різних ринків. Окремі види ринку не існують самі по собі. Між ринками існують тісні взаємозв'язки, тому вони утворюють розгалужену ринкову систему. Таким чином, ринки функціонують не тільки в межах тієї чи іншої країни. Існують глобальні ринки, які охоплюють значні частини світового господарства [2].

В практичній діяльності науково-технічний прогрес створює умови для поглиблення спеціалізації виробництва, що веде до необхідності економічної інтеграції на рівні галузей та окремих країн. Виробництво певних видів продукції починає перевищувати внутрішні потреби, а виробництво інших видів продукції всередині країни або недостатнє, або зовсім відсутнє. Так формуються міжнародний попит та пропозиція на товари, внаслідок чого виникає світовий ринок. Водночас на світовій арені існує значна кількість різного роду ринків, кожен з яких має свої

особливості розвитку. Стосується це і світового ринку сільськогосподарської продукції.

Для пояснення його суті, розглянемо поняття галузевого ринку – такого ринку взаємозамінної продукції, на якому функціонують підприємства, які випускають схожу за споживчим призначенням продукцію і конкурують між собою за реалізацію цієї продукції на ринку споживачам [3, с.3]. Як стверджує Л.Л. Куц, економіка галузевих ринків – це така сфера знань, яку в Європі розуміють як «Industrial Economics» або ж «економіку промисловості», а в Америці як «Industrial Organization» або як «організацію промисловості».

Методологія аналізу галузевих ринків застосовується для пояснення тих ринкових процесів, які спрямовують діяльність виробників на забезпечення споживчого попиту [4]. Предметом дослідження галузевих ринків є закономірності їх функціонування, вплив цих закономірностей та відповідних процесів на стан національної, регіональної та міжнародної економіки, взаємовідносини і взаємозв'язки між економічними суб'єктами, які займаються однаковими видами діяльності, купують і продають споріднені товари, що мають за основу певну галузеву ознаку, складають певну структуру цього ринку. Об'єктом дослідження економіки галузевих ринків є ринкові процеси, що впливають на поведінку його учасників та відносини між суб'єктами господарювання в галузі [4].

Як стверджує Г.С. Федосєєва, сільськогосподарський ринок – це різновид ринку за об'єктом обміну, а саме частиною ринку товарів народного споживання. На підтвердження вона наводить цитату авторства Ю.С. Коваленко, про те, що сільськогосподарський ринок – це частина національного аграрного ринку, на якому предметом купівлі-продажу є сільськогосподарська продукція та продовольство [2].

Сільськогосподарський ринок – це один із галузевих ринків, які в сукупності складають систему світового ринку. Підприємства аграрного сектору мають свою неповторну специфіку діяльності і це не тільки власне вирощування і заготівля продукції. В процесі їх функціонування тобто, в процесі виробництва та реалізації

сільськогосподарської продукції до цих процесів необхідно залучаються підприємств інших галузей як наприклад виробництво матеріально-технічних засобів діяльності для сільського господарства, перевезення транспортом, переробка та зберігання сільськогосподарської продукції тощо. В результаті поняття сільськогосподарського ринку дещо розширилось. За О.В. Кривончак, це відносини, які складаються між сільським господарством і промисловими підприємствами та іншими споживачами його продукції, а також із сукупності обмінних операцій між самими сільськогосподарськими товаровиробниками [5].

В даному дослідженні будемо під ринком сільськогосподарської продукції розуміти систему установ, відносин та принципів функціонування, яка формує обмінні процеси між виробниками та споживачами сільськогосподарської продукції не лише у вигляді продовольства, але й як засобів виробництва для інших галузей, сприяє формуванню її експортного потенціалу та забезпеченню продовольчої безпеки держави [2].

Закономірним результатом розвитку та подальшого розширення внутрішніх, національних ринків товарів та послуг, які включилися в процеси інтернаціоналізації та глобалізації і вийшли за кордони держав, став світовий ринок. Це складна система з міжнародним попитом і пропозицією, обміном товарами та послугами на комерційній основі за рахунок товарно-грошових відносин між суб'єктами різних країн.

Сільське господарство як галузь економіки задовольняє потреби населення у продовольстві, суб'єктів господарювання окремих галузей – сировиною, забезпечує досягнення продовольчої безпеки країн та світу, складає частку експортного потенціалу держави. Дана сфера, як і власне інші сфери господарювання, розвивається динамічно, зазнає впливів зовнішнього середовища, реагуючи на нестабільні і непередбачувані впливи різних чинників, суттєво додає стабільності національній економіці, забезпечую свою частку в ВВП.

Для стабільного функціонування та розвитку сільськогосподарського

комплексу необхідним є [6, с. 54; 7]:

- 1) планування та впровадження ефективних способів та інструментів на підвищення продуктивності ресурсного потенціалу в сільському господарстві;
- 2) оптимізація галузевої структури сільського господарства таким чином, щоб виробництво продовольчої продукції проходило по повному циклу обробки, тобто з орієнтацією на досягнення завершеного циклу;
- 3) зниження рівня залежності країн від імпорту продовольства;
- 4) підвищення економічної та соціальної безпеки і рентабельності господарюючих суб'єктів, врахування їх ролі стосовно розвитку сільських територій та раціонального природокористування.

Світовий ринок сільськогосподарської продукції – це купівля та продаж виробниками сільськогосподарської продукції свого товару іншим країнам, тобто на міжнародному рівні. Особливістю такого ринку є те, що сільськогосподарська продукція реалізується як сировинний продукт. Також це може бути продукт, який пройшов первинну обробку. Однак, світовий сільськогосподарський ринок – це ринок, на якому реалізуються окрім власне сільськогосподарської продукції також засоби матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва [2] – рис. 1.1.

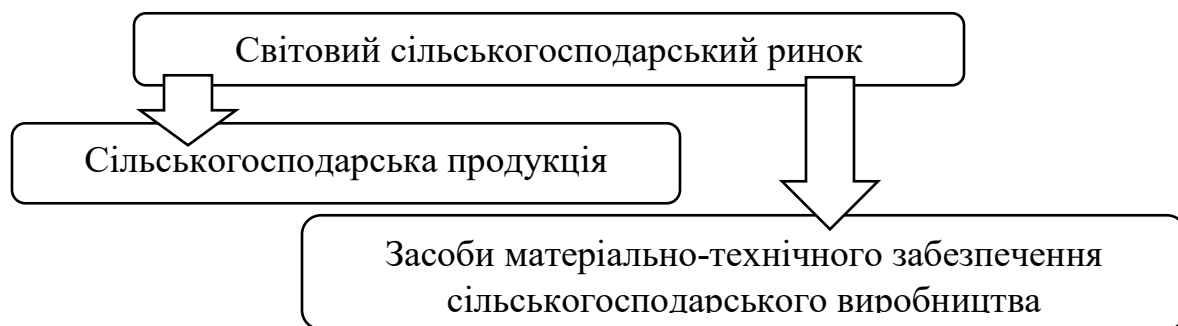

Рис. 1.1. Елементи світового сільськогосподарського ринку

Джерело: [2]

Важливою особливістю світового ринку сільськогосподарської продукції є й те, що в якості товарів виступають не тільки продукти сільськогосподарського

виробництва, але й відходи, які отримуються в результаті їх виробництва. Наприклад, міжнародний попит на органічну продукцію породжує попит на органічні добрива, які використовуються під час її виробництва. У відповідності з економічними законами, які діють в ринковій економіці, попит на світовому ринку породжує пропозицію. В результаті, зростає ринок органічних добрив.

Світовий ринок сільськогосподарської продукції має свої особливості, які відрізняють його від будь-якого іншого. Ці характеристики представлені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1.

Особливості ринку сільськогосподарської продукції

Ознака ринку	Характеристика ознаки
Цільова аудиторія	Суб'єкти ринку, які купують сільськогосподарську продукцію для подальшого виробничого, особистого споживання або наступного перепродажу, переробки
Конкуренція	На ринку можуть діяти одночасно всі види конкуренції – досконала, монополістична, олігополістична, чиста монополія
Характер попиту	Низька еластичність, сезонний, варіюючий
Розвиток кон'юнктури	Розвиток сільськогосподарських підприємств залежить від кон'юнктури ринку
Регуляторна політика	Законодавча база регулювання ринку сільськогосподарської продукції є фрагментарною, неповною, характеризується суперечністю і незавершеністю
Інформаційне забезпечення розвитку ринку	Виробники сільськогосподарської продукції не володіють достовірною і своєчасною інформацією щодо кон'юнктури ринку, нових виробничих технологій, каналів збуту продукції
Розподіл продукції на ринку	Повільне формування схем просування продукції до споживача, торгівля має стихійний характер
Інфраструктура ринку	Сформовані інститути ринку не забезпечують такого просування продукції, яка б відповідала інтересам усіх учасників ринку
Продукція	Високий рівень взаємозамінності, унікальність, товари першої потреби
Ціна	Завищення роздрібних цін на сільськогосподарську продукцію, значні коливання, диспропорції
Характер зв'язків між суб'єктами ринку	Відсутні тривалі стабільні зв'язки
Види ризиків	Внутрішні та зовнішні ризики відносно діяльності суб'єкта господарювання з урахуванням особливостей розвитку ринку

Джерело: [9]

Таким чином, світовий ринок сільськогосподарської продукції – це сукупність економічних відносин, що виникають між виробниками сільськогосподарської продукції різних країн і споживачами різних країн світу у процесі вільного обміну продуктами сільського господарства та засобами матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва.

1.2. Суб'єкти, функції, структура та інфраструктура світового ринку сільськогосподарської продукції

Сільськогосподарська діяльність – це відносини з виробництва, первісної переробки та реалізації сільськогосподарської продукції [11, с. 85].

У ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарський перепис» від 23 вересня 2008 р. визначено, що виробник сільськогосподарської продукції, сільськогосподарський виробник – це юридичні особи всіх організаційно-правових форм господарювання та їх відокремлені підрозділи, а також фізичні особи (фізичні особи-підприємці, домогосподарства), які займаються сільськогосподарською діяльністю, передбаченою класифікацією видів економічної діяльності, мають у володінні, користуванні або розпорядженні землі сільськогосподарського призначення чи сільськогосподарську худобу і птицю [12]. Згідно Національного класифікатора видів економічної діяльності України ДК 009:2010, затверджений наказом Держспоживстандарту України від 26 грудня 2005 р. № 375, до сільськогосподарської діяльності відносить рослинництво і тваринництво [13].

На думку Г.С. Федосєєвої, дослідження сутності категорії «виробник сільськогосподарської продукції» дозволяє виокремити наступні основні ознаки даного суб'єкта господарської діяльності (рис. 1.2).

На світовому ринку сільськогосподарської продукції діє велика кількість суб'єктів. Н.О. Шульга пропонує об'єднати всіх суб'єктів ринку в групи, які

характеризують їх економічні інтереси та специфіку товарообмінних трансакцій між ними (рис. 1.3.) [10].

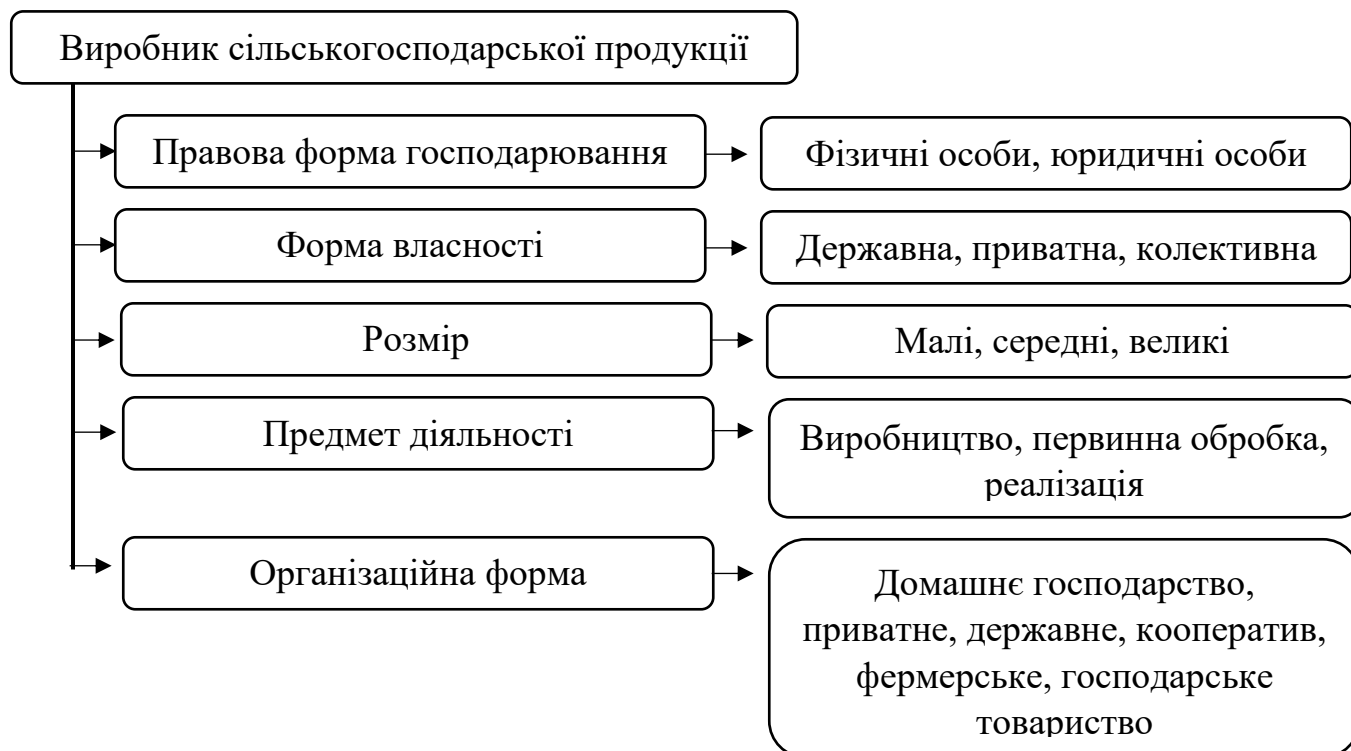

Рис. 1.2. Ознаки виробника сільськогосподарської продукції

Джерело: [14]

На світовий ринок сільськогосподарської продукції покладені ряд функцій – рис. 1.4. Якщо ринок виконує ці функції, це виражається в ефективності такого ринку.

Соціальна функція світового ринку сільськогосподарської продукції є найважливішою. Глобально це означає продовольчу безпеку окремих держав та світу. Також ринок сільськогосподарської продукції має забезпечувати населення високою якісними продуктами харчування в необхідній кількості.

Головними суб'єктами виробництва сільськогосподарської продукції є підприємства, які вирощують та збирають агропродукцію, здійснюють її початкову обробку. Переважно в якості продуктів виступає сировина. Вона ж є готовою продукцією.

Сільськогосподарську продукцію можна продавати на ярмарках, оптовим

організаціям, на біржах, аукціонах тощо. Суб'єкти, які здійснюють організацію продажу відносяться до наступної групи суб'єктів світового ринку сільгосппродукції.

Рис. 1.3. Суб'єкти ринку сільськогосподарської продукції

Джерело: [10]

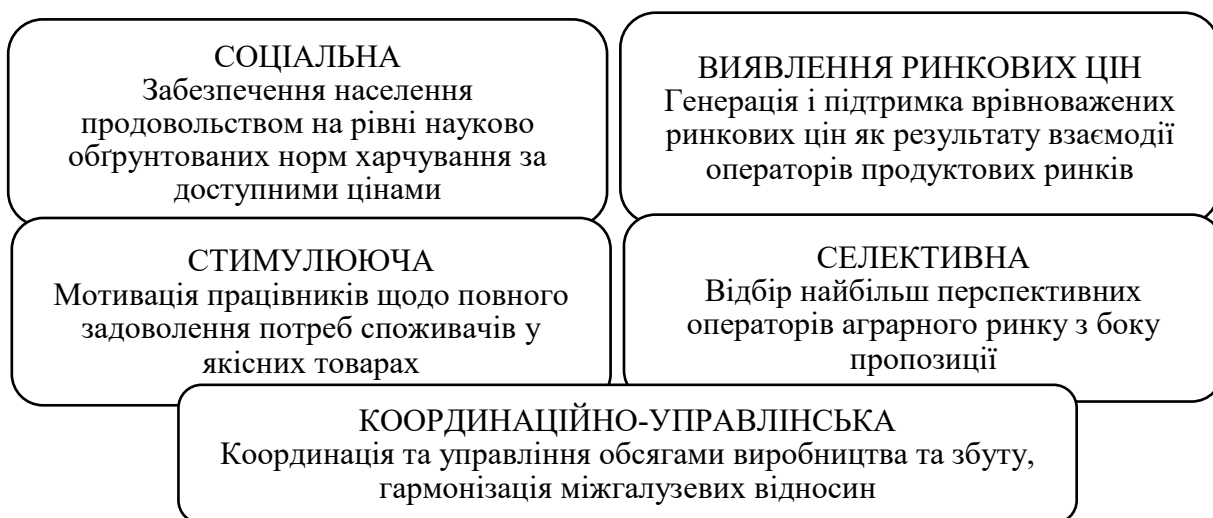

Рис. 1.4. Функції світового ринку сільськогосподарської продукції

Джерело: [10]

Основними споживачами сільськогосподарської продукції є населення, підприємства, які займаються її переробкою, торгові посередники, які зацікавлені в торгівлі продуктами аграрного виробництва. Окрім того, споживачами сільськогосподарської продукції є держави, які купують продукти для державних установ – закладів охорони здоров'я, закладів освіти, військових частин, та інших державних структур. Продукти сільськогосподарських підприємств купують підприємства оптової та роздрібною торгівлі. Їх мета – подальший продаж продуктів кінцевому споживачу. На вітчизняному ринку сільськогосподарську продукцію функціонують також експортно-імпортні організації, які мають за мету подальшу реалізацію продукції на світовому ринку.

В основному ці суб'єкти на основі власної платоспроможності формують попит на ринку. В Україні основними споживачами продукції сільського господарства є переробні підприємства – цукрозаводи, льонозаводи, підприємства елеваторної і борошно-круп'яної промисловості, комбікормові заводи, молокозаводи, м'ясокомбінати тощо [9].

Позабіржовий оборот сільськогосподарською продукцією – це обмін продуктами сільського господарства з метою довести їх до кінцевого індивідуального споживання цих продуктів. На цьому ринку є персоніфіковані покупці, може здійснюватися бартер сільськогосподарською продукцією, давальницька переробка сировини або ж можуть практикуватися розрахунки за сировину частиною готової продукції, реалізуються сировинні продукти підприємствам переробної галузі промисловості в тому числі і установам громадського харчування. І.О. Клімова пропонує розглядати суб'єктів позабіржового обороту сільськогосподарської продукції як учасників організаційно-технічної або маркетингової підсистеми інфраструктури світового ринку сільськогосподарської продукції [9].

Посередниками на світовому ринку сільськогосподарської продукції є товарні біржі, брокерські контори, оптові торговці, логістичні фірми, збутові агенти тощо. Ці суб'єкти ринку за дорученням аграрних підприємств продають їх продукцію або

знаходять покупців.

Оптові торговці у збутовій системі світового ринку забезпечують зв'язок між пропозицією та попитом. При збуті сільськогосподарської продукції через посередників, діє правило – частка посередника на ринку обернено пов'язана з закупівельною ціною для товаровиробника. Діяльність посередників на світовому ринку сільськогосподарської продукції можна виокремити як посередницьку підсистему його інфраструктури.

До інфраструктури світового ринку сільськогосподарської продукції відноситься діяльність консультаційних та дорадчих фірм, ЗМІ, відповідна інформаційна діяльність органів державної та місцевої влади, міжнародних організацій тощо. Таким чином забезпечується інформаційне забезпечення функціонування ринку.

В функціонуванні світового ринку важливу допоміжну роль відіграють фінансово-кредитні установи – банки, страхові компанії, кредитні установи, агропромислові фінансові групи. Ці суб'єкти займаються організацією фінансування угод, страхування ризиків, надання кредитів тощо і складають фінансово-кредитну підсистему інфраструктури світового ринку сільськогосподарської продукції

В функціонуванні світового ринку сільськогосподарської продукції також беруть участь державні інституції з урегулювання аграрного ринку – законодавчі органи, податкові та митні служби тощо. Їх функціональні обов'язки відносяться до інфраструктури такого ринку.

1.3. Характерні риси сучасного світового ринку сільськогосподарської продукції

Як зазначає Г.С. Тимофієва, за попередніми оцінками до 2050р. чисельність світового населення досягне позначки 9,1 млрд, або збільшиться приблизно на 2,3 млрд.; очікується зростання доходів населення, а це означає, що більше грошей буде

витрачатися на продовольство. У зв'язку з цим, за оцінками FAO, щоб задовольнити попит на продовольство з боку всезростаючого, більш урбанізованого і багатшого населення планети, протягом наступних 40 років світове виробництво продовольства має збільшитися на 60 % [18]. З цього можна зробити висновок, що країни світу, які мають відповідний потенціал, будуть активно включатися в функціонування світового ринку аграрної продукції. Наша країна наразі є важливим світовим виробником аграрної продукції. При належному використанні можливостей Україна може на світовому ринку сільськогосподарської продукції зайняти лідируючу позицію, тим самим зміцнюючи державу, забезпечуючи приріст ВВП та стабільність економіки.

Світовий ринок сільськогосподарської продукції представляє собою систему соціально-економічних відносин у сфері обміну сільськогосподарської сировини і продовольства. Якщо до цих ринків додати ринок ресурсів, ми зможемо визнати поняття аграрного ринку. Він охоплює усі сфери сільськогосподарського виробництва і має досить складну структуру. У більш широкому сенсі, аграрний ринок – це складна, розгалужена система товарно-грошових відносин між продавцями і покупцями сільськогосподарської продукції, аграрних технологій, сільськогосподарських засобів виробництва і науково-технічних рішень в сфері сільськогосподарського виробництва, який функціонує за законами попиту і пропозиції, вільному ціноутворенні і підприємстві, рівних прав суб'єктів-учасників і їх конкуренції за споживача.

Окрім вище перерахованих загальних функцій ринку, світовий ринок сільськогосподарської продукції у процесі свого функціонування виконує специфічні функції – забезпеченні населення продуктами і сировиною для виробництва продуктів харчування, вирішенні соціально-економічних та екологічних проблем [15]. На світовому ринку сільськогосподарської продукції функціонують механізми стабілізації цін на продукти, конкуренція на ринку сприяє забезпеченню покупців продукцією відповідної якості та у потрібній кількості, підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва, підвищенню рівня зайнятості сільського

населення, розвитку економіки та соціальної інфраструктури сільських територій, і, в загальному, підвищення рівня життя населення.

Світовий аграрний і ринок сільськогосподарської продукції, сприяють розвитку сільського господарства і збереженню природного різноманіття, охороні довкілля, відновленню родючості ґрунтів відповідно [16].

Світовий аграрний ринок має складну структуру, визначити яку можна за різними ознаками як наприклад за видом діяльності. Окрім того, в його складі можна виділити такі дуже спеціалізовані ринки як ринок сільськогосподарської сировини та продовольства, ринок робочої сили, ринок засобів виробництва та ринок землі [15]. Ефективність функціонування світового ринку однаково залежить від ефективності функціонування кожного із зазначених ринків.

На ринку сільськогосподарської сировини і продовольства здійснюється обмін товарами сільського господарства та супутніх галузей між їх виробниками і споживачами. Ринок сільськогосподарської сировини – це ринок зерна, картоплі та овочів. Ринок продовольства – це ринок м'яса і м'ясопродуктів, молока і молочних продуктів та т.п. [15]. Невід'ємною складовою світового аграрного ринку є ринки виробничих ресурсів – землі, робочої сили та матеріально-технічних ресурсів.

В даній роботі ми зупинимося на аналізі ринку сільськогосподарської сировини і продовольства. Він функціонує на основі ринкового механізму – механізму, який скоригує взаємодію агентів ринку і з попиту, пропозиції, конкуренції, цін і аграрного права.

У системі ринкових відносин в аграрному секторі виділяють дві рівні за значенням складові :

1) гарантія вільної поведінки на ринку сільськогосподарських та інших товаровиробників і покупців на всіх рівнях як результат – оптимальне співвідношення попиту і пропозиції;

2) економічні механізми регулювання ринкових відносин з метою мотивувати і зорієнтувати суб'єктів ринку на підвищення ефективності, ресурсозбереження, екологізацію виробництва, соціальну відповідальність [15].

На основі ознаки за видами продукції світовий ринок сільськогосподарської продукції можна класифікувати на ринки окремих видів продукції. При цьому такі дослідники як І.О. Новік, О.І. Колотюк, Н.О. Шульга пропонують класифікувати складові ринку сільськогосподарської продукції за горизонтальним принципом в розрізі трирівневого встановлення видів ринків та з урахуванням видів продукції, яку пропонують продавці (рис. 1.5.) [15, 17].

Перший рівень – класифікація за походженням продукції: ринки продукції рослинництва, тваринництва та сільськогосподарських відходів. Другий рівень класифікації – ринки сільськогосподарської продукції за галузевою ознакою. Вони деталізують три попередні види. Третій рівень класифікації – за видами продукції. Така класифікація дозволяє зрозуміти весь спектр сільськогосподарської продукції, яка є предметом обміну на світовому ринку сільськогосподарської продукції.

З метою ефективної організації міжнародної торгівлі, вдосконалення процесу проходження товарів через митні кордони держав в світовій практиці, як і в вітчизняній, їх також прийнято класифікувати. Для побудови класифікацій використовуються класифікацій ознаки. В якості таких можуть виступати спосіб виробництва, сировинна база, споживчі якості товарів тощо. Ознаки класифікації виступають в якості критеріїв угруповання товарів за напрямками його обороту – експорту й імпорту.

Так, Всесвітня митна організація в 1983р. розробила Гармонізовану систему опису та кодування товарів [19, 20]. З 1 січня 2017 р. діє нова, шоста редакція Гармонізованої системи [21]. Це міжнародна номенклатура товарів. Серед систем класифікації галузей, коди Гармонізованої системи (HS) зазвичай використовуються в процесі експорту товарів, вона є основою для систем класифікації імпорту та експорту, які використовуються країнами світу.

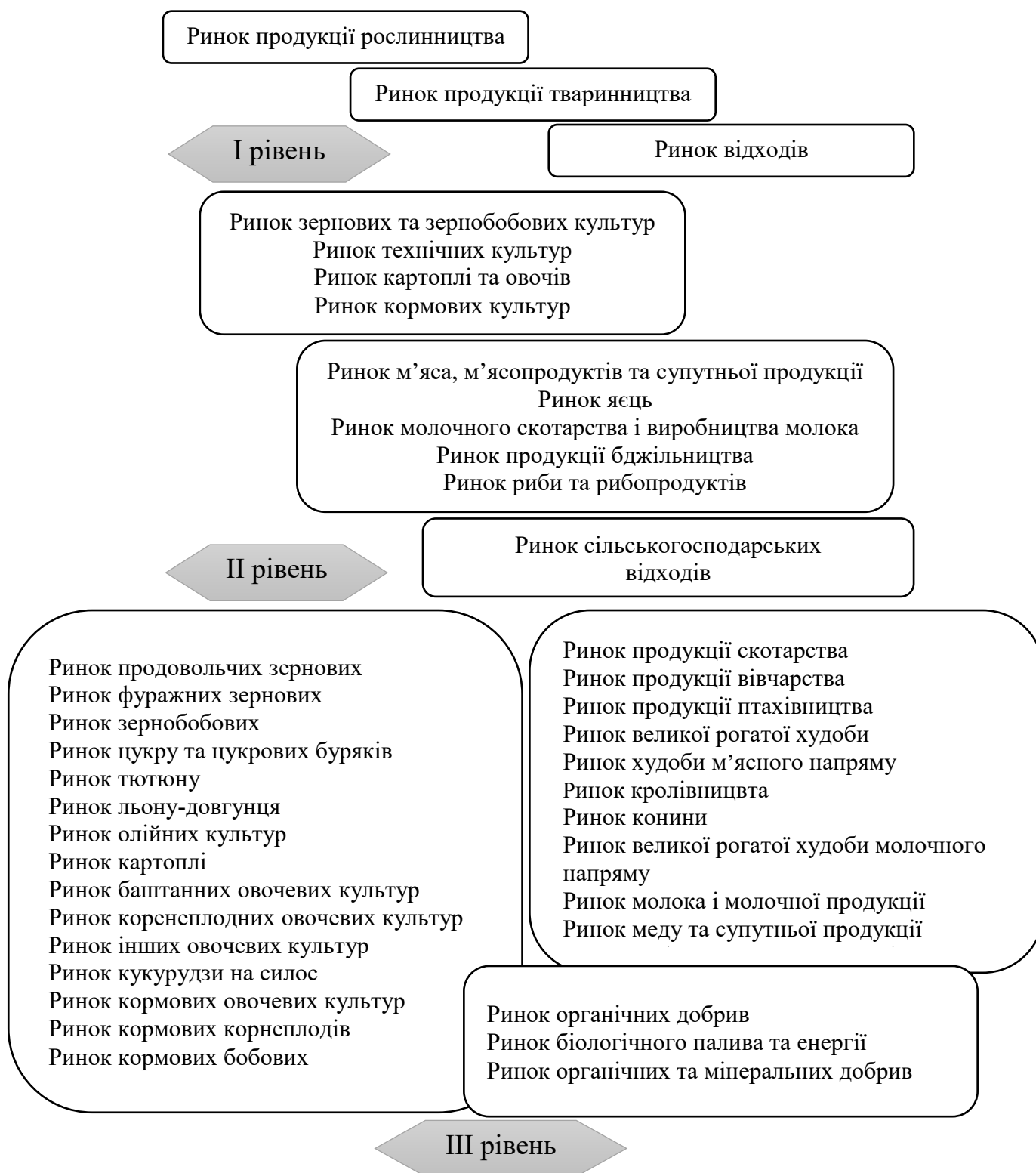

Рис. 1.5. Трирівнева класифікація ринків сільськогосподарської продукції

Джерело: розроблено автором на основі [15, 17]

Основні товарні групи, які включають сільськогосподарську продукцію згідно HS кодуються таким чином – табл. 1.2.

Таблиця 1.2.

Класифікація видів сільськогосподарської продукції в міжнародній торгівлі

Розділи та групи сільськогосподарської продукції	
Розділ I. Живі тварини; продукти тваринного походження 01. Живі тварини 02. М'ясо та харчові м'ясні субпродукти 03. Риба та ракоподібні, молюски та інші водні безхребетні 04. Молочна продукція; яйця птахів; мед натуральний; харчові продукти тваринного походження, не включені до інших угруповань 05. Продукти тваринного походження, не включені до інших угруповань або не включені.	01-05 Animal & Animal Products 01 Live animals 02 Meat & edible meat offal 03 Fish & crustaceans 04 Dairy, eggs, honey, & ed. products 05 Products of animal origin
Розділ II. Продукти рослинного походження 06. Живі дерева та інші рослини; цибулини, коріння та інші аналогічні частини рослин; зрізані квіти та декоративна зелень 07. Овочі та деякі їстівні коренеплоди та бульбоплоди 08. Їстівні фрукти та горіхи; шкірка цитрусових плодів або кірки динь 09. Кава, чай, мате, або парагвайський чай, та прянощі 10. Злаки 11. Продукція борошномельно-круп'яної промисловості; солод; крохмалі; інулін; пшенична клейковина 12. Олійне насіння та плоди; інше насіння, плоди та зерно; лікарські рослини та рослини для технічних цілей; солома та фураж 13. Шелак природний неочищений; камеді, смоли та інші рослинні соки та екстракти 14. Рослинні матеріали для виготовлення плетених виробів; інші продукти рослинного походження, не включені до інших угруповань	06-15 Vegetable Products 06 Live trees & other plants 07 Edible vegetables 08 Ed. fruits & nuts, peel of citrus/melons 09 Coffee, tea, mate & spices 10 Cereals 11 Milling industry products 12 Oil seeds/misc. grains/med. plants/straw 13 Lac, gums, resins, etc. 14 Vegetable plaiting materials 15 Animal or vegetable fats, oils & waxes
Розділ III. Жири та олії тваринного або рослинного походження та продукти їх розщеплення; готові харчові жири; віск тваринного або рослинного походження 15. Жири та олії тваринного або рослинного походження та продукти їх розщеплення; готові харчові жири; віск тваринного або рослинного походження	

Джерело: розроблено автором на основі [23, 27]

В теперішній практиці для класифікації товарів у міжнародній торгівлі використовують також Стандартну міжнародну торговельну класифікацію (СМТК)

ООН (3-я редакція 1986 р.) та Класифікатор товарів за укрупненими економічними угрупованнями (КУЕУ) ООН (редакція 1989р.) [22].

Гармонізована система – це стандартизований числовий метод класифікації товарів, що продаються. Він використовується митними органами в усьому світі для ідентифікації товарів під час нарахування мит і податків, а також для збору статистичних даних [21]. HS врегульовується Всесвітньою митною організацією (WCO) і оновлюється кожні п'ять років [20], включає близько 5300 груп товарів, кожній з яких присвоюється шестизначний цифровий код [23]. Країни можуть додавати довші коди до перших шести цифр для подальшої класифікації. ГС використовується в понад 220-х країнах світу для розробки їх Митних тарифів та для проведення статистичних спостережень з міжнародної торгівлі. Терміни HS використовуються для класифікації понад 98 % товарів міжнародної торгівлі.

В Україні на основі HS розроблена та застосовується в практиці зовнішньоторговельної діяльності Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності – УКТЗЕД [24, 25].

У HS товари упорядковані в логічну структуру, вона включає чітко визначені правила з метою забезпечення уніфікованої класифікації.

У ЄС використовуються такі номенклатури товарів міжнародної торгівлі:

- комбінована номенклатура, яка складає основу Загального митного тарифу і містить восьмизначні товарні коди;

- номенклатура ІТС – містить 10-значні коди товарів, що вказуються при їх імпорті та в статистичних цілях. Додатково номенклатура може містити коди для позначення особливих заходів торгової політики – сільськогосподарські мита, антидемпінгові мита, заходи по контролю за товарами подвійного призначення, експортні відшкодування [26].

Розроблена на основі HS, Комбінована номенклатура Європейського Союзу використовується у зовнішній торгівлі її країнами-членами з 1988р.

Отже, у світі виробляється багато видів різної продукції сільського господарства та здійснюють свою діяльність багато суб'єктів ринку. Усвідомлення цього важливе для розуміння процесу регулювання аграрного ринку, яке, по суті, передбачає регулювання економічних взаємовідносин у всіх їх формах саме між цими суб'єктами ринкової активності [18] і з приводу обміну сільськогосподарської продукції.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СВІТОВОГО РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ
ПРОДУКЦІЇ ТА МІСЦЕ В НЬОМУ УКРАЇНИ

2.1. Основні тенденції світового сільськогосподарського ринку

Як це характерно для ринкової економіки, попит на сільськогосподарську сировину та продукцію є двигуном відповідних ринків. Зростання для світового ринку сільськогосподарської продукції означає збільшення обсягів обміну продукцією. Але збільшення обсягів продукції обмежено обсягами ресурсів для її виробництва – земельними і водними. Ефективність використання ресурсів завжди була важливим питанням для виробників. На нашу думку, підвищення обсягів сільськогосподарської продукції, за умови обмежених можливостей стосовно обсягу ресурсів, можливе шляхом підвищення ефективності їх використання.

Процеси інтернаціоналізації і глобалізації також супроводжують функціонування світового ринку сільськогосподарської продукції і впливають на розвиток національного виробництва. Разом з тим на ринку існує гостра конкуренція між виробниками сільськогосподарської продукції на світовому рівні. Для світового ринку наразі характерно процес відокремлення великих груп держав у три-чотири регіональних мега-ринки – європейський, північноамериканський, азіатський, латиноамериканський, які змагаються між собою за лідерство в ключових секторах економіки, в тому числі на ринку сільськогосподарської продукції [28].

Для аналізу поточного стану світового ринку сільськогосподарської продукції будемо використовувати дані Trade Map, для кодування яких застосовують HS, і The World Trade Organization (WTO) [23, 29].

За даними Світової торговельної організації (COT), до провідних експортерів сільськогосподарської продукції входять такі економічно розвинуті країни як США, Нідерланди, Німеччина, Китай, також до лідерів відноситься Бразилія, а

беззаперечним лідером експорту є ЄС. Вони займають вершину списку за часткою сільськогосподарської продукції у структурі світового експорту та імпорту за даними 2020р. (табл. 1) [29].

Таблиця 2.1.

Динаміка і структура експорту товарів
за товарною групою «сільськогосподарська продукція»

Reporting Economy	Річні обсяги, млн. дол. США				Частка експорту, %				Темпи приросту до попереднього року, %		
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	в 2018	в 2019	в 2020
World	1725209	1804030	1779888	1803125	100	100	100	100	4,6	-1,3	1,3
European Union	613123	649779	641514	653850	35,5	36,0	36,0	36,3	6,0	-1,3	1,9
USA	168588	171413	164803	170493	9,8	9,5	9,3	9,5	1,7	-3,9	3,5
Netherlands	106591	111833	110091	112203	6,2	6,2	6,2	6,2	4,9	-1,6	1,9
Brazil	87792	92906	89086	93237	5,1	5,1	5,0	5,2	5,8	-4,1	4,7
Germany	92999	95769	93045	93108	5,4	5,3	5,2	5,2	3,0	-2,8	0,1
China	78438	82790	81726	78151	4,5	4,6	4,6	4,3	5,5	-1,3	-4,4
France	72460	77009	75225	73611	4,2	4,3	4,2	4,1	6,3	-2,3	-2,1
Canada	66585	69193	65046	69850	3,9	3,8	3,7	3,9	3,9	-6,0	7,4
Spain	57387	61521	61603	65058	3,3	3,4	3,5	3,6	7,2	0,1	5,6
Italy	48555	51650	52200	54220	2,8	2,9	2,9	3,0	6,4	1,1	3,9
Belgium	48808	51221	50131	50217	2,8	2,8	2,8	2,8	4,9	-2,1	0,2
Indonesia	49293	46033	43192	46865	2,9	2,6	2,4	2,6	-6,6	-6,2	8,5
Thailand	43748	44224	42982	41760	2,5	2,5	2,4	2,3	1,1	-2,8	-2,8
Poland	33762	37609	37923	40842	2,0	2,1	2,1	2,3	11,4	0,8	7,7
Mexico	33704	35753	38238	39788	2,0	2,0	2,1	2,2	6,1	7,0	4,1
India	38833	38927	37371	38872	2,3	2,2	2,1	2,2	0,2	-4,0	4,0
RF	30065	34664	33722	36464	1,7	1,9	1,9	2,0	15,3	-2,7	8,1
Argentina	35574	34341	38999	36093	2,1	1,9	2,2	2,0	-3,5	13,6	-7,5
Australia	38080	36472	35184	31427	2,2	2,0	2,0	1,7	-4,2	-3,5	-10,7
United Kingdom	31734	33468	33146	30066	1,8	1,9	1,9	1,7	5,5	-1,0	-9,3
Viet Nam	30224	30390	29943	29647	1,8	1,7	1,7	1,6	0,5	-1,5	-1,0
New Zealand	27474	28823	29343	29212	1,6	1,6	1,6	1,6	4,9	1,8	-0,4
Malaysia	28642	26780	26007	27273	1,7	1,5	1,5	1,5	-6,5	-2,9	4,9
Denmark	23129	23418	23010	22999	1,3	1,3	1,3	1,3	1,2	-1,7	0,0
Ukraine	18460	19478	22891	22931	1,1	1,1	1,3	1,3	5,5	17,5	0,2
Chile	21305	24120	23051	21563	1,2	1,3	1,3	1,2	13,2	-4,4	-6,5

Джерело: побудовано автором на основі [29]

Традиційними експортерами сільськогосподарської продукції є Європейський союз та Сполучені Штати Америки. Експорт Нідерландів, Німеччини, Китаю, Бразилії та Франції складає від 6,2% до 4,%. Україна займає 25 позицію між Данією і Чилі з показником 1,3% в 2020р. При цьому в 2019р. в порівнянні з 2018р. наш експорт сільськогосподарської продукції збільшився на 17,5%. Відмітимо, що в 2019р.

скорочення експорту спостерігається майже у всіх країнах, суттєво збільшуються вони лише в Україні і Аргентині. Загальний обсяг експорту в 2019р. скоротився на 1,3%, а в 2020 піднявся також на 1,3%. В абсолютних показниках це – 24142 і 23237 млн. дол. США відповідно.

В табл. 2.2. ми спостерігаємо динаміку та структуру імпорту сільськогосподарської продукції.

Таблиця 2.2.

Динаміка і структура імпорту товарів
за товарною групою «сільськогосподарська продукція»

Reporting Economy	Річні обсяги, млн. дол. США				Частка експорту, %				Темпи приросту до попереднього року, %		
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	в 2018	в 2019	в 2020
World	1766106	1856514	1827560	1849613	100	100	100	100	5,1	-1,6	1,2
European Union	580748	616757	595321	598475	32,9	33,2	32,6	32,4	6,2	-3,5	0,5
China	180901	194502	199285	215838	10,2	10,5	10,9	11,7	7,5	2,5	8,3
USA	169669	179855	181083	186062	9,6	9,7	9,9	10,1	6,0	0,7	2,7
Germany	115954	120582	115242	117329	6,6	6,5	6,3	6,3	4,0	-4,4	1,8
Netherlands	73539	78310	76572	79762	4,2	4,2	4,2	4,3	6,5	-2,2	4,2
Japan	79033	82757	82636	76865	4,5	4,5	4,5	4,2	4,7	-0,1	-7,0
United Kingdom	68679	72965	70842	72004	3,9	3,9	3,9	3,9	6,2	-2,9	1,6
France	68081	71387	68491	68651	3,9	3,8	3,7	3,7	4,9	-4,1	0,2
Italy	57787	60184	57213	54142	3,3	3,2	3,1	2,9	4,1	-4,9	-5,4
Spain	44710	48633	46641	45227	2,5	2,6	2,6	2,4	8,8	-4,1	-3,0
.....											
Colombia	6259	6918	7015	6985	0,4	0,4	0,4	0,4	10,5	1,4	-0,4
Ukraine	4742	5512	6167	6892	0,3	0,3	0,3	0,4	16,2	11,9	11,8
South Africa	7358	7481	7204	6527	0,4	0,4	0,4	0,4	1,7	-3,7	-9,4

Джерело: побудовано автором на основі [29]

За даними табл. 2.2. ЄС, Китай та США займають провідні позиції в світовому імпорті сільськогосподарської продукції. Також високі обсяги імпорту в Німеччина, Нідерланди та Японію. Обсяги імпорту сільськогосподарської продукції України складають всього 0,3-0,4% від загального обсягу. Україна знаходиться між Колумбією та Південною Африкою. А динаміка імпорту в Україні підвищувалася три роки поспіль. В загальному в 2019р. обсяг імпорту скоротився на 1,6%, в 2020 р. – підвищився на 1,2%.

Протягом досліджуваного періоду особливих змін щодо обсягів експортних та імпорتنих потоків не спостерігається. Суттєво на стан і динаміку ринку сільськогосподарської продукції вплинула пандемія COVID-19.

Але деякі особливості можна відмітити.

Не зважаючи на пандемію в 2019р. Іспанія, Італія, Польща, Мексика і Росія підвищують обсяги експорту сільськогосподарської продукції. Особливо варто відмітити Аргентину, обсяги експорту сільгосппродукції якої в 2019р. збільшилися на 13,6%. Але це на 3,9% менше, ніж в Україні.

Китай і Сполучені штати Америки збільшують обсяги імпорту сільгосппродукції продукції. А в 2020р., коли більшість країн збільшують імпорт сільськогосподарської продукції, в Японії, Італії, Іспанії вони продовжують скорочуватися. В 2018р. всі розглянуті країни збільшили імпорт сільськогосподарської продукції.

Розглянемо динаміку експорту сільськогосподарської продукції на світовому ринку в розрізі товарних груп. На рис. 2.1.-2.4. ми можемо проаналізувати динаміку експорту товарних груп сільськогосподарської продукції. Ми розділили всі групи на дві частини за обсягами експорту. На рис. 2.1. товари, обсяги яких суттєво більші, на рис. 2.2. – товарні групи, в яких експорт значно менший.

Перша група включає:

02. М'ясо та харчові м'ясні субпродукти
03. Риба та ракоподібні, молюски та інші водні безхребетні
04. Молочна продукція; яйця птахів; мед натуральний; харчові продукти тваринного походження, не включені до інших угруповань
07. Овочі та деякі їстівні коренеплоди та бульбоплоди
08. Їстівні фрукти та горіхи; шкірка цитрусових плодів або кірки динь
10. Злаки
12. Олійне насіння та плоди; інше насіння, плоди та зерно; лікарські рослини та рослини для технічних цілей; солома та фураж

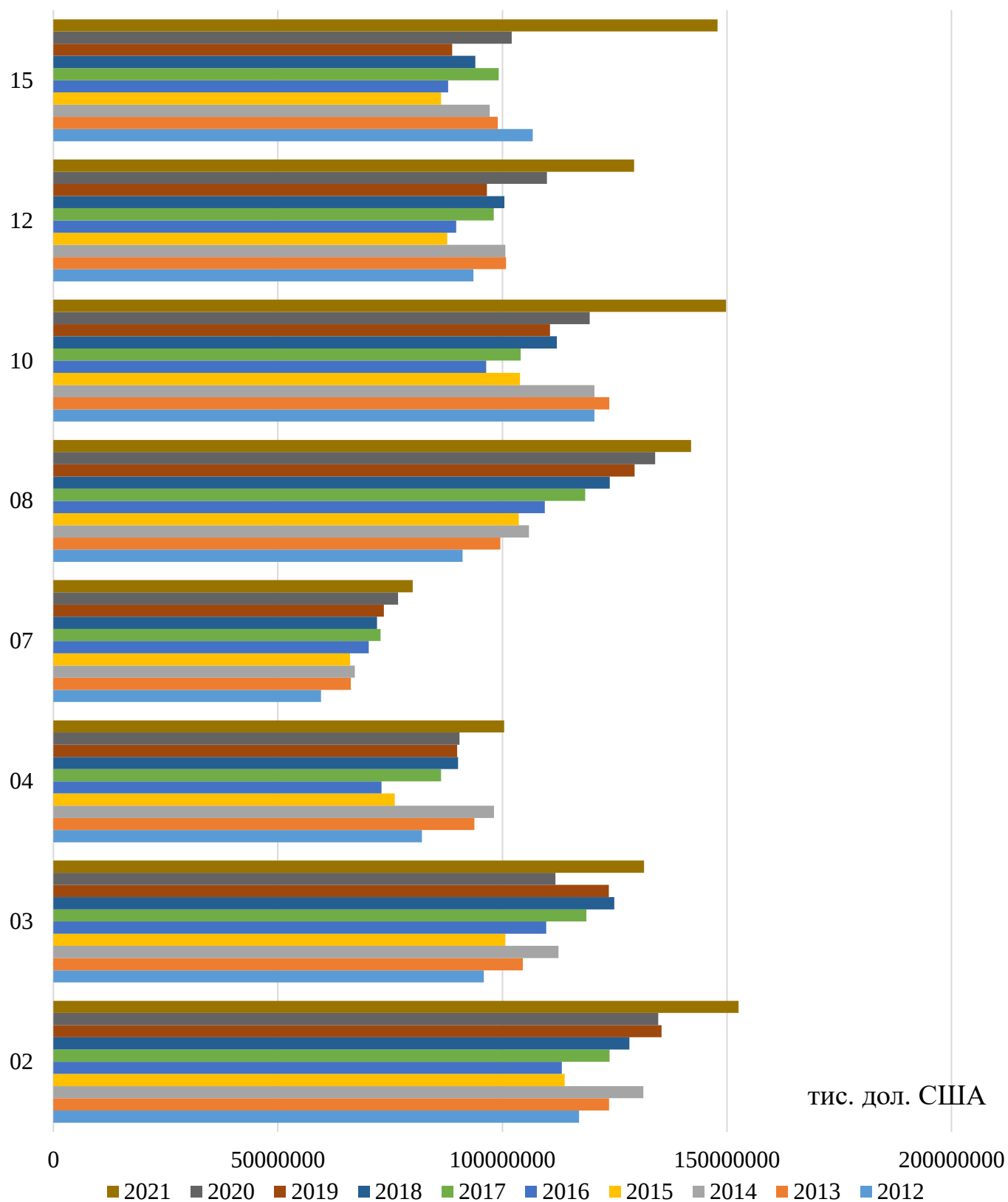

Рис. 2.1. Динаміка експорту за товарними групами з найбільшими обсягами

Джерело: побудовано автором на основі [23]

15. Жири та олії тваринного або рослинного походження та продукти їх розщеплення; готові харчові жири; віск тваринного або рослинного походження

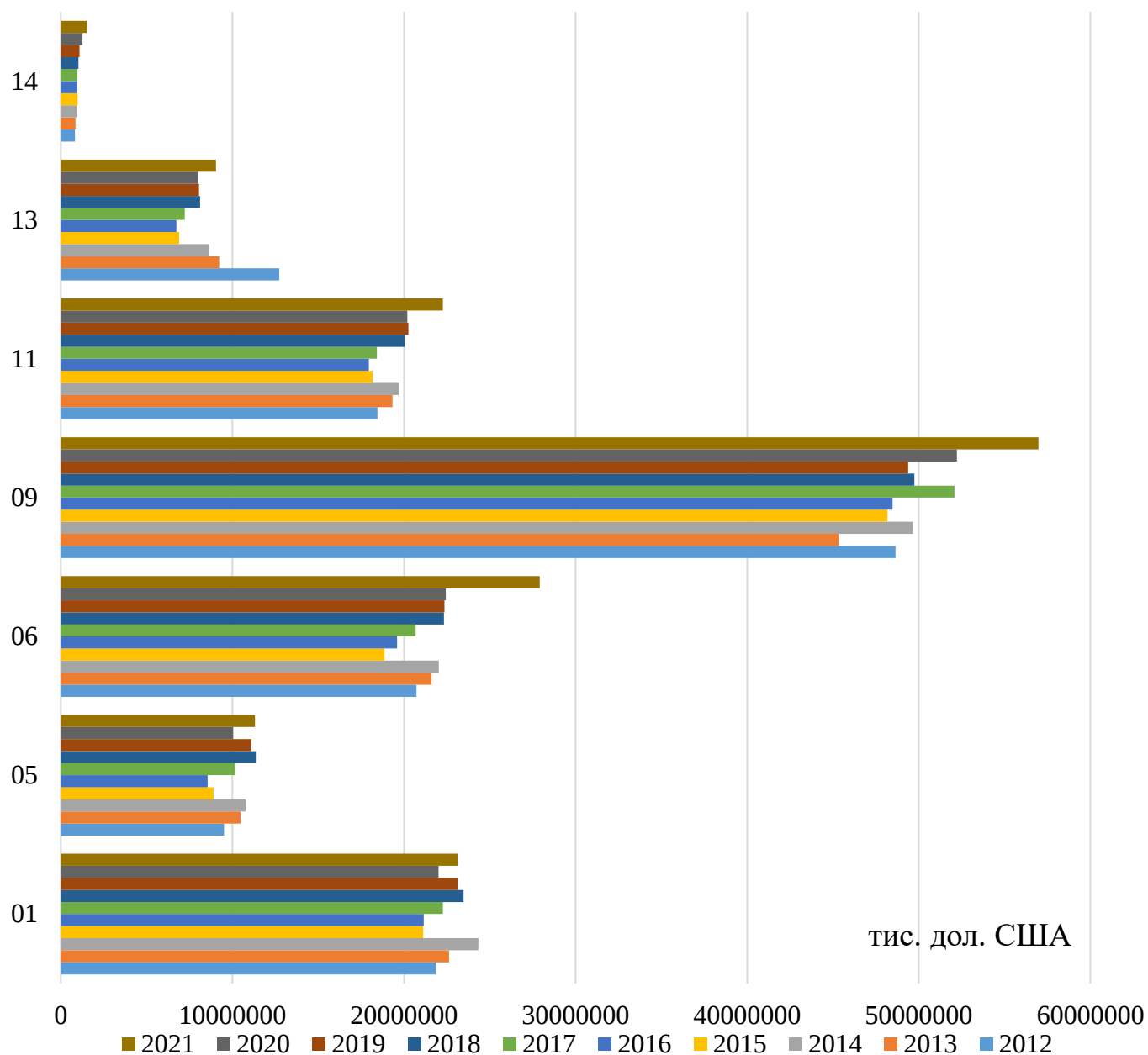

Рис. 2.2. Динаміка експорту за товарними групами з найменшими обсягами
Джерело: побудовано автором на основі [23]

Друга група включає:

01. Живі тварини

05. Продукти тваринного походження, не включені до інших угруповань або не включені.

06. Живі дерева та інші рослини; цибулини, коріння та інші аналогічні частини рослин; зрізані квіти та декоративна зелень

09. Кава, чай, мате, або парагвайський чай, та прянощі

11. Продукція борошномельно-круп'яної промисловості; солод; крохмалі; інулін; пшенична клейковина

13. Шелак природний неочищений; камеді, смоли та інші рослинні соки та екстракти

14. Рослинні матеріали для виготовлення плетених виробів; інші продукти рослинного походження, не включені до інших угруповань

Отже, висновки про динаміку світового ринку сільськогосподарської продукції можна зробити наступні:

1. В 2021р. експорт товарів збільшився майже за всіма товарними групами. Виключення складають групи 01 і 13.

2. Загалом обсяги експорту з часом змінюються не рівномірно в різних групах продукції. Наприклад, коливання в сторону збільшення і зменшення можна спостерігати практично у всіх групах. Однак в групах 08 і 07 спостерігається більш стала динаміка, ніж і інших групах.

3. Частина товарів сільськогосподарського виробництва необхідні в значно менших обсягах, попит на них не великий, як і пропозиція. Основні продукти харчування експортуються в великих обсягах.

4. Групи товарів 15, 12, 10, 02, 09 демонструють суттєве збільшення обсягів в 2021р. порівняно з попередніми роками.

Міжнародна торгівля на світовому ринку сільськогосподарської продукції зростає. Це відбувається через збільшення обсягів виробництва товарів завдяки впровадженню технологічних змін, підвищення продуктивності виробництва, а умови продажу-купівлі покращуються завдяки лібералізації торгівлі та підвищенню доходів.

2.2. Дослідження територіальної та товарної структура світового експорту та імпорту сільськогосподарської продукції

Аналіз динаміки імпорту та експорту доповнимо аналізом структури експорту та імпорту сільськогосподарської продукції, що дозволить виявити країни, в яких виробляються ці продукти і визначимо відповідну динаміку. На рис. 2.3. представлена загальна товарна структура експорту та імпорту сільськогосподарської продукції в 2021р. в розрізі товарних груп.

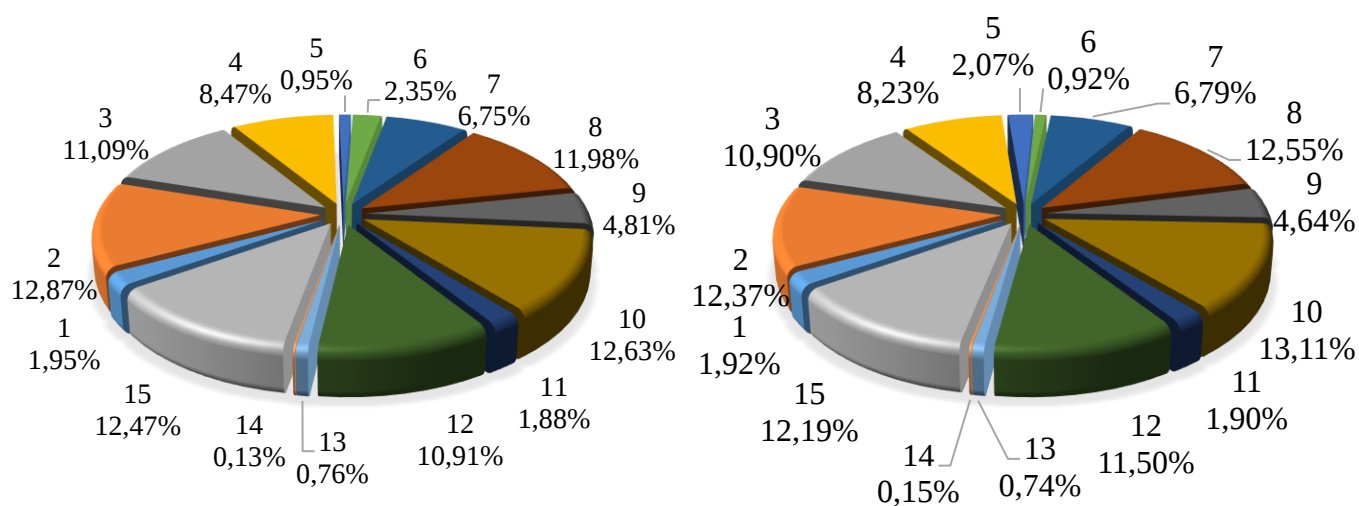

Рис. 2.3. Структура експорт та імпорту сільськогосподарської продукції за товарними групами в 2021р., %

Джерело: побудовано автором на основі [23]

Ми можемо побачити, що за обсягами експорту та одночасно імпорту найбільшими ринками є ринки за товарними групами 02, 03, 08, 10, 12, 15. Значними є обсяги експорту та імпорту за групами 04 та 07. Частка інших груп сільськогосподарської продукції суттєво нижча.

Розглянемо, які країни мали найвищу активність на кожному з товарних підринків і як це проявлялося в динаміці. На рис. 2.4. представлена динаміка обсягів експорту 10 країн, чия частка в загальному обсязі найбільша за товарними групами.

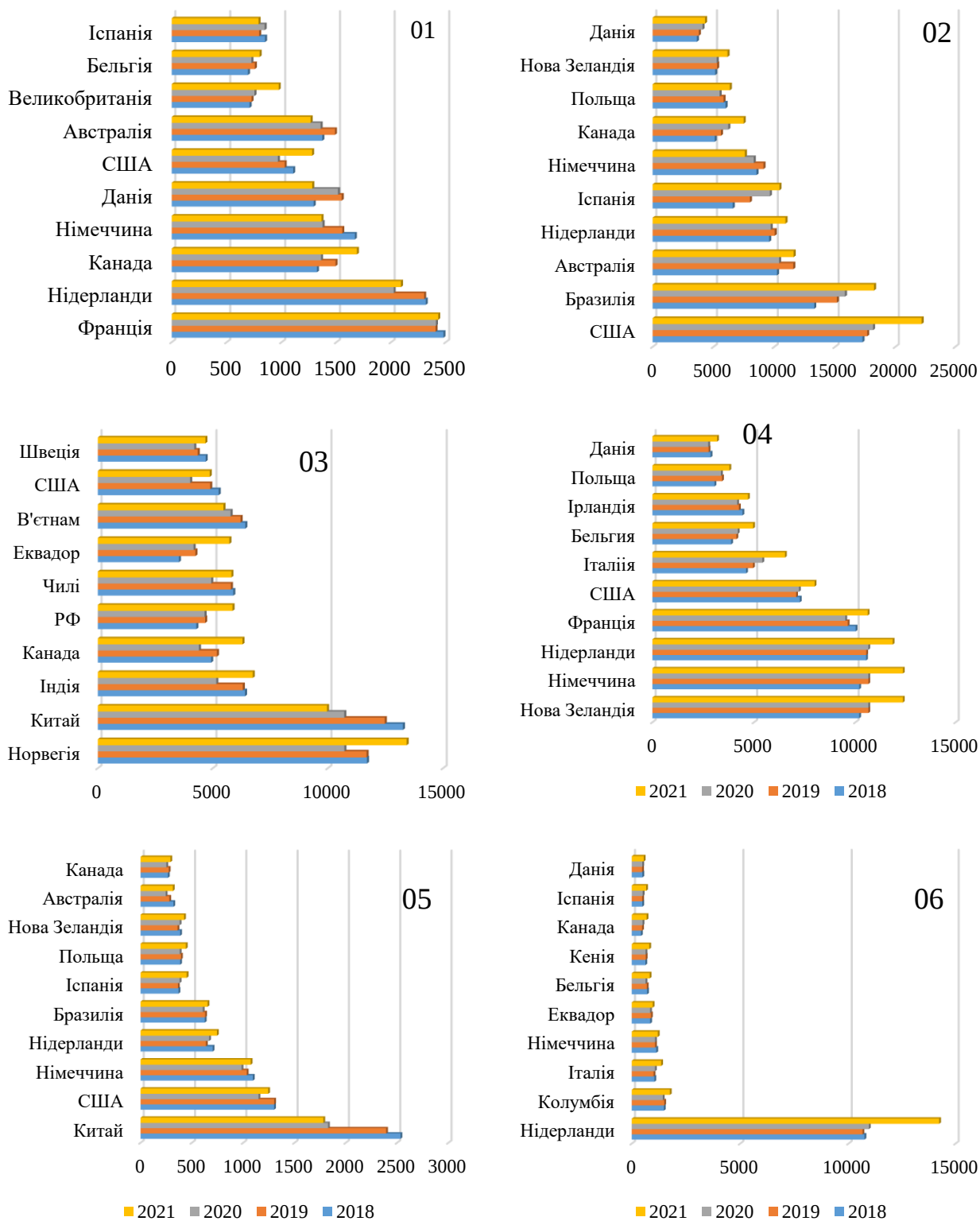
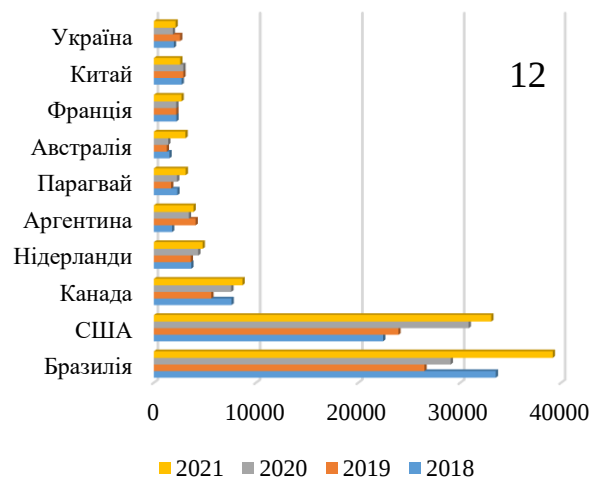
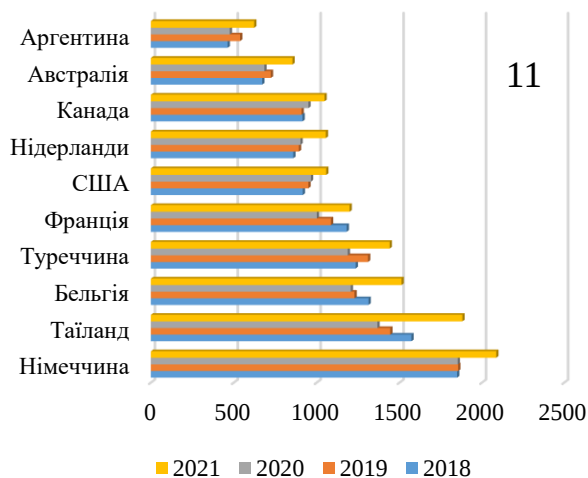
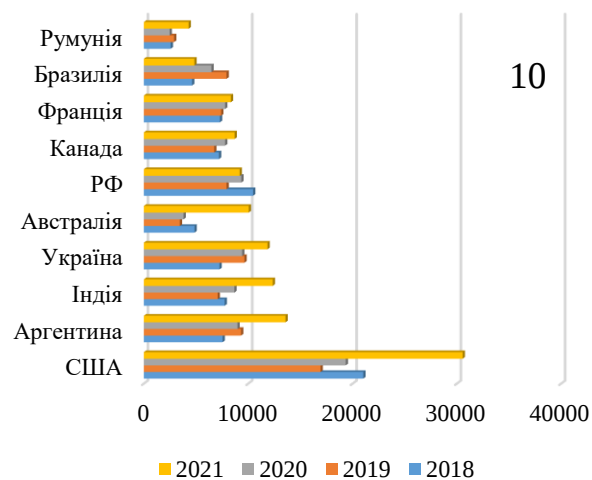
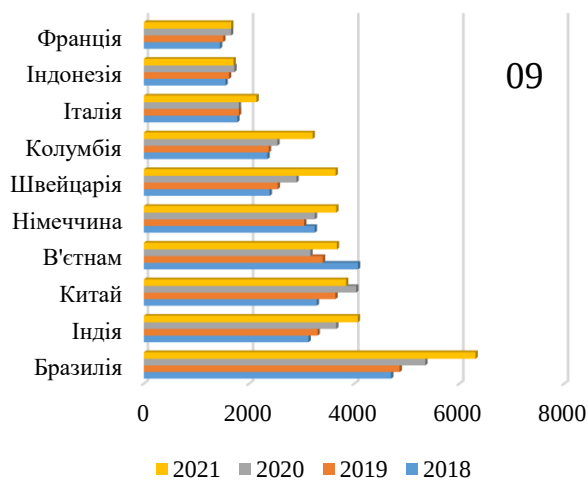
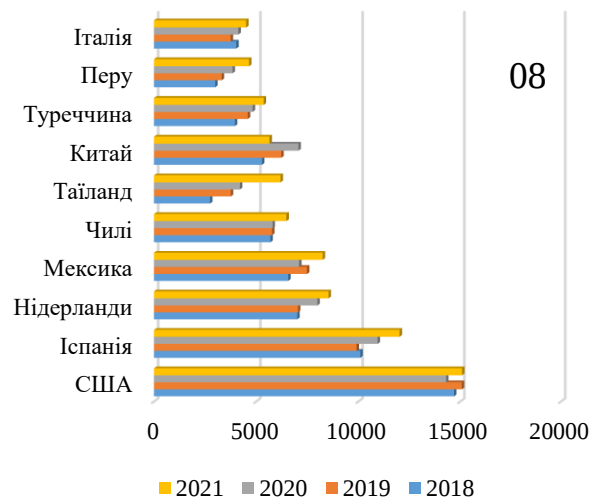
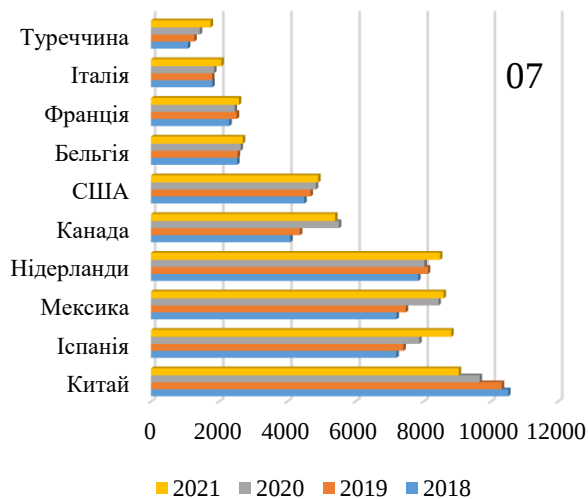
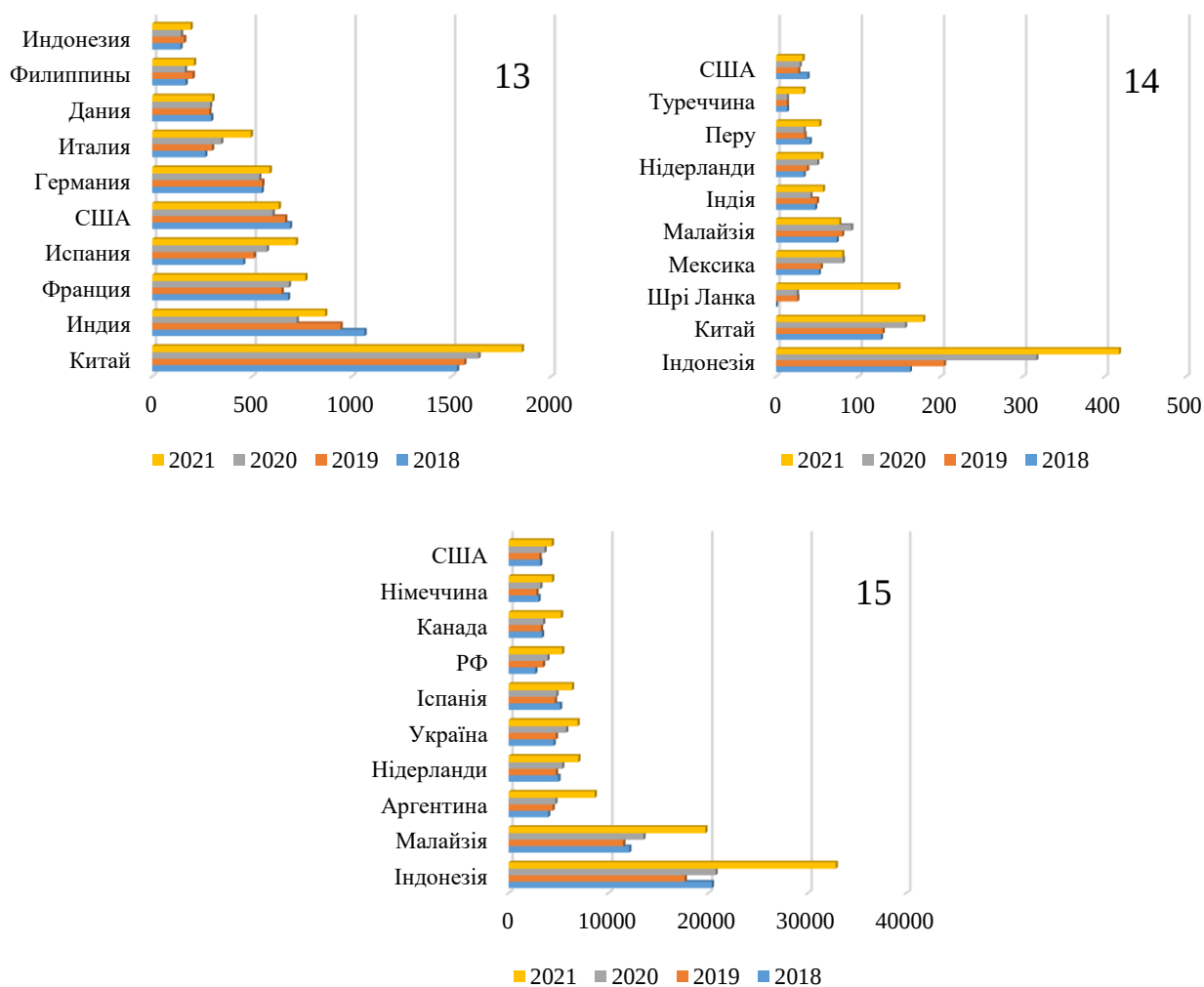

Рис. 2.4. Десять країн з найбільшою часткою експорту в загальному обсязі за товарними групами, млн. дол. США

Джерело: побудовано автором на основі [23]

Продовження рис. 2.4.

Продовження рис. 2.4.

Джерело: побудовано автором на основі [23]

Група 01: країни не поспішають нарощувати обсяги експорту. Тільки Канада наростила його в 2021р. до рівня вищого попередніх років.

Група 02: більшість країн-лідерів групи експортували в 2021р. продукції більше, ніж в 2020р. Проте Німеччина не змогла перевищити рівень 2019р. США окрім того, що експортують продукції найбільше, змогли суттєво підвищити рівень експорту в порівнянні з 2020р.

Група 03: однозначними лідерами на ринку є Китай і Норвегія. Але якщо Норвегія подолала рівень 2020р., то Китай демонструє стійке зниження обсягів

експорту. В порівнянні з 2020р. дуже хороші результати демонструють Еквадор, РФ, Канада та Індія.

Група 04: Всі країни без виключення в 2021р. суттєво збільшили обсяги експорту. При цьому значних коливань динаміки не спостерігається.

Група 05: Значних коливань експорту на ринку не спостерігається. Проте лідер ринку – Китай, суттєво скоротив обсяги експорту в 2020р., що практично не змінилося в 2021р., в порівнянні з 2019р. і 2018р.

Група 06: Скорочення експорту 2019-2020рр. країни подолали. Однозначним лідером галузі є Нідерланди.

Група 07: Продукцію цієї групи експортують США і Канада, Нідерланди, Мексика, Іспанія, Китай – приблизно в однакових обсягах. Динаміка в порівнянні різна. Лідер групи – Китай. Але його експорт має негативну тенденцію до скорочення.

Група 08: Лідером на ринку є США. Всі країни групи в 2021р. експортували продукції більше ніж в 2020р., окрім Китаю.

Група 09: Лідером групи є Бразилія. Інші країни – Індія, Китай, В'єтнам, Німеччина, не суттєво але дещо відстають від лідера. Динаміка за чотири роки дещо нестійка; однозначно вона демонструє зростання в Бразилії, Індії, Швейцарії.

Група 10: В даній групі найбільші обсяги експорту в США. Причому в 2021р. експорт продукції збільшився в порівнянні з попередніми роками на рекордну величину. Так само суттєво перевищує експорт продукції в 2021р. Аргентини, Індії, України, Австралії. Негативна динаміка РФ та Бразилії.

Група 11: Обсяги експорту продукції не значні, але в 2021р. спостерігаємо зростання показників у всіх країнах. Найвищі показники експорту має Німеччина. Причому, якщо за останні три роки вони практично не змінювалися, то в 2021р. експорт продукції збільшився.

Група 12: В даній групі лідирують Бразилія та США. Інші країни мають значно менші обсяги експорту. В США тенденції до зростання обсягів експорту, показники

Бразилії не такі стабільні, але в 2021р. також обсяг експорту перевершив попередні роки.

Група 13: Лідером підгалузі є Китай, який демонструє стабільну тенденцію до зростання експорту. Така ж тенденція стосовно експорту Іспанії та Італії. Індія та США скорочують показники експорту.

Група 14: Зростаючу динаміку експорту продукції демонструє Індонезія. Стійка тенденція до зростання в Китаї. За чотири роки на третє місце за обсягом експорту зайняла Шрі Ланка, збільшивши його практично від нуля до 150 млрд дол. США в 2021р.

Група: 15. Лідерами підгалузі є Індонезія та дещо від неї відстає Малайзія. Всі країни першої десятки по експорту даної продукції показують зростаючу динаміку в 2021р. в порівнянні з попереднім періодом.

Отже, в розрізі товарних груп лідируючі позиції найчастіше займали Китай, США, Бразилія. Серед інших країн і у відповідності до ресурсних можливостей лідируючі позиції займали Нідерланди, Норвегія, Німеччина, Франція, Індонезія, Нова Зеландія. Динаміка за країнами, в тому числі і лідерами різна. В переважній більшості країн і за товарними групами в 2021р. обсяги експорту перевищили попередні роки. Особливо варто відмітити групу 06, Нідерланди; групу 10, США; групу 12, Бразилію; групу 14, Індонезію; групу 15, Індонезію. Обсяги експорту цих країн-лідерів групи в 2021р. суттєво перевищили попередні роки.

Україна потрапила до десяти країн-експортерів, які мали найвищі обсяги експорту в 2021р. за групами:

- 10. Злаки;
- 12. Олійне насіння та плоди; інше насіння, плоди та зерно; лікарські рослини та рослини для технічних цілей; солома та фураж;
- 15. Жири та олії тваринного або рослинного походження та продукти їх розщеплення; готові харчові жири; віск тваринного або рослинного походження.

2.3. Аналіз експортно-імпортних операцій ринку сільськогосподарської продукції України

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) України має важливе значення для розвитку економіки країни та формування іміджу на світовому ринку.

Для світового ринку сільськогосподарської продукції наразі Україна має позицію перспективного учасника. До основної експорто-орієнтованої продукції відносять зернові, рапс, соняшникову олію, експорто-перспективними галузями України є птахівництво та олійно-жирова промисловість [30]. В ЗЕД існують два потоки товарів – експорт і імпорт. В Україну імпортують ті види сільськогосподарської продукції, яких не вистачає на внутрішньому ринку – молочна та м'ясна продукція. Дослідження ЗЕД України на ринку сільськогосподарської продукції є важливим питанням, оскільки це дає можливість оцінити стан та тенденції розвитку, функціонування та перспектив сільськогосподарської діяльності економіки і визначити рівень інтеграції сільськогосподарського виробництва до світового господарства.

Як ми бачили раніше, експорт України в загальному експорті сільськогосподарської продукції складає 1,1-1,3%. Але обсяги експортованої продукції за останні роки суттєво змінилися – в 2020р. Україна за загальним обсягом експорту займає 25 позицію між Данією і Чилі з показником 1,3%. У 2019р. в порівнянні з 2018р. експорт сільськогосподарської продукції збільшився на 17,5%.

Обсяги імпорту сільськогосподарської продукції України складають всього 0,3-0,4% від загального обсягу в 2017-2020рр. Україна знаходиться між Колумбією та Південною Африкою. Динаміка імпорту в Україні підвищувалася три роки поспіль – з 2018 по 2020рр.

Динаміка імпорту та експорту за даними Trade Map за період 2012-2021рр. представлені на рис. 2.4.

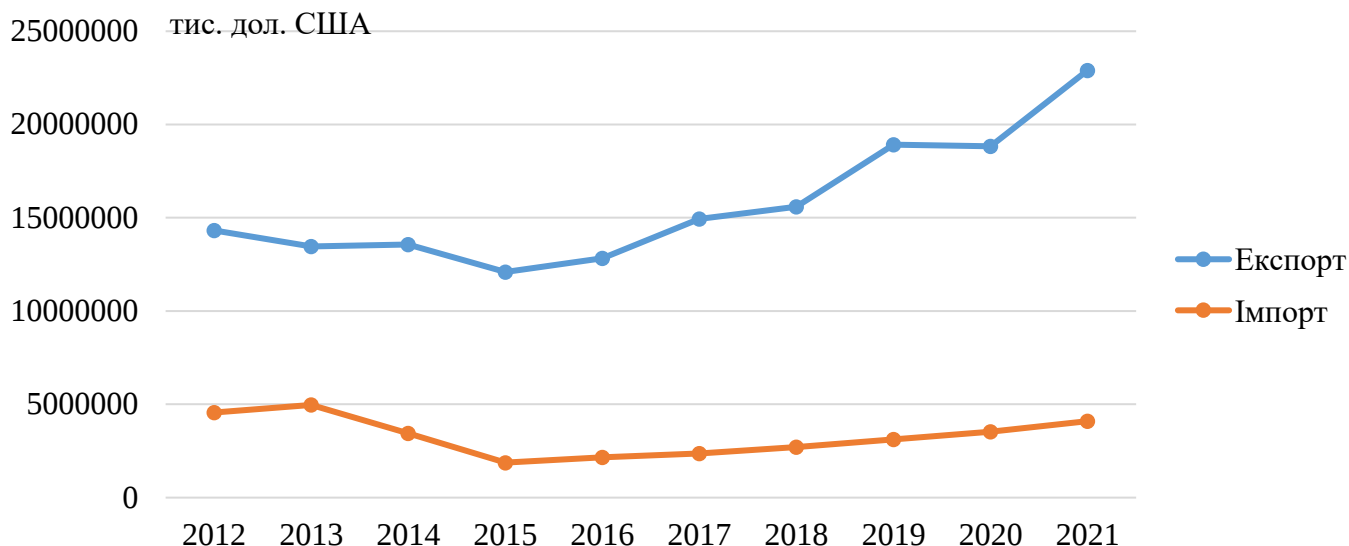

Рис. 2.4. Динаміка експорту та імпорту України за 2012-2021рр.

Джерело: побудовано автором на основі [23]

За цими даними Україна імпортує значно менші обсяги сільськогосподарської продукції. Це справді так, адже Україна вважається аграрною країною, має значні запаси ресурсів – земля, водні ресурси, сприятливий клімат для вирощування багатьох сільськогосподарських культур. Проблемними є питання співвідношення експорту сировини і готовою продукції.

На рис. 2.5. представлена динаміка обсягів експорту за всіма товарними групами HS за 2018-2021рр. і структура експорту за 2021р.

За логікою аналізу ми розділили товарні групи на три частини за величиною експортованої продукції. Так на діаграмі А представлені ті види сільськогосподарської продукції, обсяги експорту яких найбільші. На діаграмі В представлена динаміка обсягів експорту за тими товарними групами, де обсяги експорту дещо нижчі. Діаграма С – товарні групи, експорт яких незначний.

Таким чином, за останні 4 роки Україна експортувала найбільше 10. Злаки; 15. Жири та олії тваринного або рослинного походження та продукти їх розщеплення; готові харчові жири; віск тваринного або рослинного походження; 12. Олійне насіння та плоди; інше насіння, плоди та зерно; лікарські рослини та рослини для технічних

цілей; солома та фураж. Значно нижчі обсяги експорту були за товарними групами 02. М'ясо та харчові м'ясні субпродукти; 04. Молочна продукція; яйця птахів; мед натуральний; харчові продукти тваринного походження, не включені до інших угруповань; 08. Їстівні фрукти та горіхи; шкірка цитрусових плодів або кірки динь. За всіма іншими групами обсяги експорту незначні.

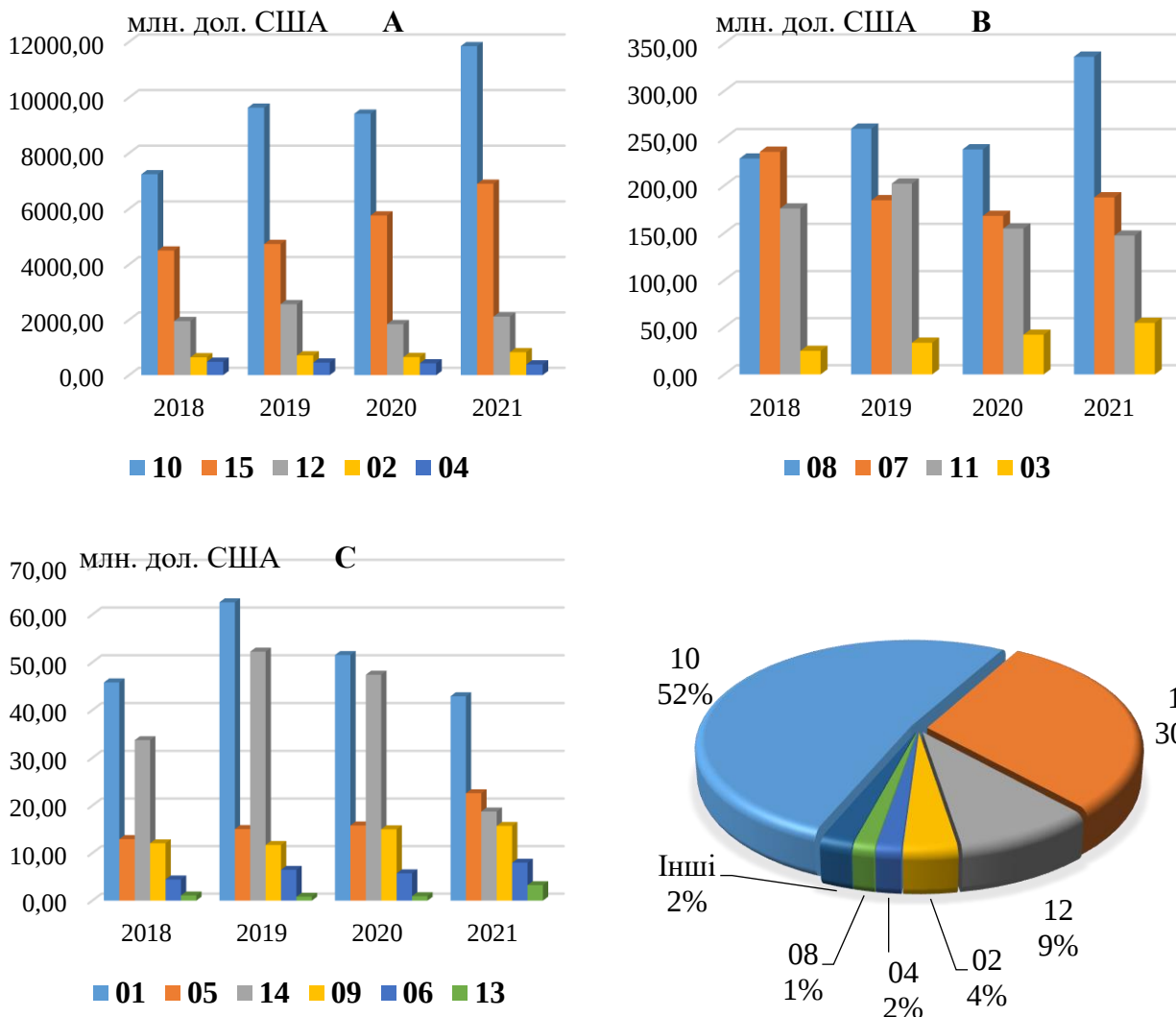

Рис. 2.5. Динаміка експорту Україною сільськогосподарської продукції за товарними групами згідно HS за 2018-2021рр. структура експорту за 2021р.

Джерело: побудовано автором на основі [23]

Стосовно динаміки – позитивна динаміка спостерігається за групами 10, 15, 03.

На рис. 2.6. представлена динаміка обсягів ымпорту за всіма товарними групами HS за 2018-2021рр. і структура експорту за 2021р.

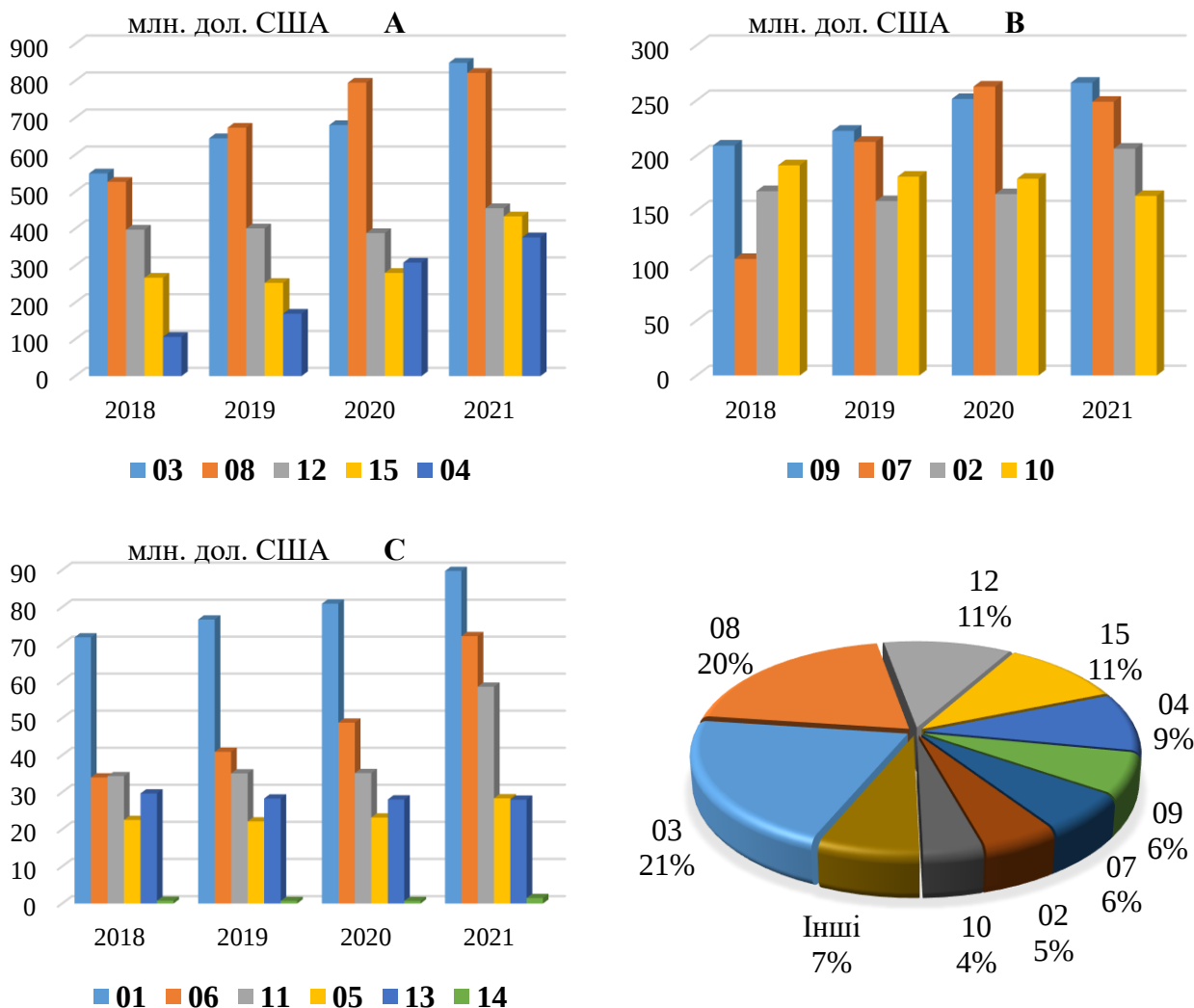

Рис. 2.6. Динаміка імпорту Україною сільськогосподарської продукції за товарними групами згідно HS за 2018-2021рр. структура експорту за 2021р.

Джерело: побудовано автором на основі [23]

Ми можемо зробити висновки, що структура імпорту більш рівномірна. В Україну імпортується продукція товарних груп:

– 03, 08 – найбільша частка в загальному обсязі імпорту. Динаміка нарощування обсягів позитивна і досить стабільна;

– 12, 15, 04 – частка дещо менша, але також суттєва. Динаміка нарощування обсягів також позитивна в загальному, але менш стабільна;

– частка груп 09, 07, 02, 10 ще менша. Інші товарні групи в сукупності складають 7% від загального обсягу імпорту. Для груп товарів 09, 01, 06 спостерігається тенденція до зростання. Для інших товарних груп спостерігаються коливання обсягів різні за напрямом, але переважно до збільшення, і різні за інтенсивністю.

Зовнішня торгівля України залежить від соціально-економічного стану національної економіки та від зовнішньоекономічної політики держави. Разом з тим, Україна є досить перспективним виробником та експортером аграрної продукції, вирощуючи понад 60 млн т зернових та більше 10 млн т насіння соняшника на рік [31]. Тенденція нарощення обсягів характерна як для експортної діяльності, так і для імпоротної щодо сільськогосподарської продукції України.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

3.1. Глобальна продовольча проблема та підходи до вирішення

Наразі ми можемо спостерігати як з кожним роком зростає чисельність населення планети. На землі проживає більше 7 млрд. людей. Щороку їх чисельність зростає ще на 77 млн. До 2050 р. населення планети може збільшитися до 9 млрд. осіб. Разом з тим збільшується чисельність населення, що відчуває настання їжі – голодують, або ж їх харчування досить бідне. При такому швидкому темпі зростання загальної чисельності населення близько 850 млн. людей не мають що їсти, близько 1 млрд. людей споживають їжу, в якій не достатньо поживних речовин [34]. Ця проблема вже давно вийшла на рівень світу і називається глобальною продовольчою проблемою.

Глобальну продовольчу проблему вивчають генетики, виробники сільського господарської продукції, добрив та засобів захисту рослин, постачальники насіння, виробники сільськогосподарської техніки і розробники відповідних технологій з метою винайти найефективніший спосіб підвищення обсягів виробництва продуктів харчування з якомога меншими витратами для зниження їх вартості, багато засобів витрачається на впровадження інновацій в сільське господарство з метою підвищення рівня продуктивності аграрної галузі.

В першу чергу забезпечення продовольчої безпеки кожної окремої держави покладається на уряд, керівництво самої держави, це ода з її головних функцій. Це означає необхідність досягнення стабільного функціонування та розвитку сільськогосподарської галузі в кожній країні світу, розвиток виробництв продуктів харчування, забезпечення доходів населення та досягнення доступності отримання та споживання продуктів харчування за рахунок власного виробництва та імпорту, що контролює та забезпечує державна.

З іншого боку, забезпечення глобальної продовольчої безпеки наразі є одним з найбільш актуальних питань міжнародної економічної політики та об'єктом вирішення на міжнародному рівні, об'єктом прикладання зусиль як окремих держав, так і різних міжнародних спільнот та організацій. Тобто, сьогодні важливо вирішувати питання зниження обсягів світового виробництва сільськогосподарської продукції, несприятливих кліматичних змін, зростання чисельності населення та споживання продовольства відповідно.

В 70-90 рр. XX ст. дослідження проблематики глобальної продовольчої безпеки почали розглядати в плані наявності, стабільності, використання і доступу до продовольчих ресурсів. На початку XXI ст. забезпечення високого рівня продовольчої безпеки на рівні всього світу є стало пріоритетним напрямком діяльності ООН.

Сьогодні незважаючи на досягнуте на рівні світового науково-технічного та інноваційного розвитку, спрямованого на розв'язання глобальних проблем людства, світове співтовариство досі не вирішило глобальну продовольчу проблему. Її в теорії визначають як систему забезпечення продуктами харчування різних соціальних груп населення; комплекс взаємопов'язаних проблем щодо забезпечення населення продовольством та формування сталого сільського господарства; економіко-технологічні, соціально-демографічні та політичні аспекти виробництва, розподілу й споживання продуктів харчування, загострення яких викликає напругу щодо забезпечення суспільства необхідними харчами [35].

На рис. 3.1. представлено причини виникнення глобальної продовольчої проблеми, умовно розділені на дві групи – перша залежить від волі людей і їх діяльності, друга – це чинники, які виникають в процесі розвитку суспільства та економіки в сили об'єктивності цього процесу.

В економічному смислі глобальна продовольча проблема розкриває сутність соціально-економічних відносин між різними суб'єктами – окремими споживачами, населенням, державами, міжнародними організаціями у вирішенні завдання

суспільного відтворення продовольства на всіх його етапах – від виробництва до споживання, включаючи розподіл та обмін.

Рис. 3.1. Причини глобальної продовольчої проблеми

Джерело: складено автором на основі [39, 40]

З метою відновлення продовольчого середовища на іншому рівні, який відрізняється від попереднього якісно, потребує створення агропродовольчих систем, які будуть спроможні забезпечити вдосконалення виробництв, підвищення якості харчування, покращення стану навколишнього середовища та якості життя, що в сукупності спрямоване на розв'язання глобальної продовольчої проблеми. На досягнення цього ФАО та ЮНІСЕФ пропонують зосередити зусилля на задоволенні потреб населення регіонів та малих фермерських господарств, наприклад сімейних. Також варто в середині продовольчих систем пріоритети спрямувати на харчові потреби тих груп населення, які найбільш уразливі, зокрема дітей молодшого віку та жінок.

Протягом останніх років у світі було досягнуто чимало в напрямку збільшення обсягів виробництва продуктів, підвищення рівня життя населення, забезпечення населення продовольством, допомоги населенню, яке голодує; використання та захисту землі, водних ресурсів; підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва тощо. На це були направлені зусилля світової спільноти і окремих держав.

Проаналізувавши причини виникнення глобальної світової кризи, визначимо основні напрямки її вирішення – рис. 3.2.

Рис. 3.2. Напрямки вирішення глобальної продовольчої проблеми

Джерело: складено автором

Отже, врахування чинників, зазначених на рис. 3.1., при плануванні на державному рівні і в планах розвитку міжнародних організацій із забезпечення

продовольчої безпеки дозволить знизити рівень глобальної продовольчої проблеми до прийняттого.

При цьому світового ринку сільськогосподарської продукції відводиться роль регуляції та забезпечення, ефективного розподілу продуктів харчування між споживачами, врівноваження попиту та пропозиції на сільськогосподарську продукцію, регулювання цін на продукти сільського господарства тощо.

Світова спільнота, зокрема, Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) вбачає в розвитку сільського виробництва та експорту України перспективні можливості у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки. Перше місце у світі за виробництвом соняшнику та соняшникової олії, виробництво ріпаку, меду, кукурудзи, ячменю, пшениці, сої в Україні – це суттєвий вклад в вирішення продовольчої проблеми людства. Проте експорт зазначених видів продовольства – це лише частина того, що Україна може зробити для світу. Набагато важливіше для країни і всього світу – це ефективне сільськогосподарське виробництво, внутрішня продовольча, економічна і політична безпека держави.

3.2. Перспективні напрямки розвитку світового ринку сільськогосподарської продукції

Як було доведено вище, міжнародна торгівля сільськогосподарською продукцією нарощує темпи. Це забезпечується впровадженням технологічних змін у виробництві, підвищенням продуктивності виробництва. Важливу роль в цьому процесі відіграє лібералізація торгівлі та зростання доходів виробників. Окрім того, на світовому ринку сільськогосподарської продукції намітилася стійка тенденція зростання ролі і результативності країн, які розвивається. Найбільшими експортерами і імпортерами сільськогосподарської продукції є і залишаються США і Європейський союз. На сьогодні ми спостерігаємо тенденцію підвищення обсягів міжнародної торгівлі таким країнами як Бразилія, Китай, Індія, Індонезія. Вона стають все більш

значимими трейдерами на світовому сільськогосподарському ринку. Особливо це стосується Бразилії.

Як ми могли встановити в розділі 2, в загальному динаміка розвитку глобального ринку сільськогосподарської продукції демонструє зростання – за останні 4 роки темпи приросту позитивні і зростають, як і обсяги експорту та імпорту.

Беззаперечним лідером експорту та імпорту сільськогосподарської продукції є ЄС. В країнах-членах ЄС регулювання розвитку сільського господарства здійснюється на основі Загальної сільськогосподарської політики (САР), прийнятої в 1963р. Її три основні принципи наступні:

- єдиний ринок, на якому відбувається вільний потік сільськогосподарських товарів із загальними цінами в межах ЄС;
- переваги товарів на внутрішньому ринку для іноземного імпорту через єдині митні тарифи;
- фінансова солідарність шляхом спільного фінансування сільськогосподарських програм [2].

В експорті ЄС суттєву частку складають харчові продукти. Серед них найбільший обсяг експорт алкогольних напоїв, вина, пшениці, меслину та екстракту солоду. В імпорті країн ЄС варто виділити продукти з найбільшим попитом такі як кава, горіхи, соєве масло, соєві боби, пальмова олія. В торгівлі сільськогосподарською продукцією головними партнерами ЄС є США, Китай, Швейцарія, Японія, РФ, Норвегія, Бразилія. Важливим торговельним партнером для ЄС є Україна, особливо в торгівлі сільськогосподарською продукцією.

США лідирує в міжнародній економіці за багатьма напрямками. Стосовно торгівлі сільськогосподарською продукцією, їх торгівля значно більша, ніж в інших країнах. Це свідчить про добре розвинуте і суттєве за розмірами сільськогосподарське виробництво (табл. 2.1.-2.2.). США на першому місці в світі з виробництва сої, виробництво цукрових буряків – третє місце в світі. Основними продуктами на

експорт в США є соєві боби, кукурудза, горіхи, пшениця і меслин. Імпортували США переважно алкогольні напої, вино, пиво, каву, хліб, кондитерські вироби.

Є три чинники, які визначають провідну роль США в світовому ринку сільськогосподарської продукції – 1) сприятливі природно-ресурсні передумови; науково-технічний прогрес та інновації; капіталовкладення, які ініціює і здійснює уряд країни. До основних торгівельних партнерів США на сільськогосподарському ринку відносяться Бразилія, Китай, ЄС, Канада, Мексика, Японія, Південна Корея, Індія.

Сільськогосподарське виробництво Бразилії протягом двох останніх десятиліть розвивалося прискореними темпами, що можна пояснити зростанням світового попиту на сільськогосподарську продукцію, високими цінами, які приваблювали виробників, науково-технічним і технологічним прогресом. В Бразилії за останні роки відбувалися суттєві зміни в управлінні посівами, технології вирощування сільськогосподарських культур, розширювалися посівні площі. В перспективі подальше підвищення продуктивності праці, розробка додаткових земельних ділянок, доступних для ведення сільського господарства, що призведе до передбачуваного зростання виробництва та експорту сільськогосподарської продукції, відповідно.

Як результат ефективного розвитку сільського господарства і підвищення врожайності сільськогосподарських культур, Бразилія наразі є однією з провідних експортерів світу. Бразилія знаходиться на третьому місці в світі по експорту сільськогосподарської продукції (табл. 2.1.). Вона експортує такі основні продукти як соя, кава, цукор та м'ясо. Основна частина експорту Бразилії – це соєві боби. Також лідируючі позиції країни у виробництві та експорті кави та цукрової тростини. Бразилія має перспективи і в експорті м'яса, оскільки володіє великим поголів'ям великої рогатої худоби. Торговельними партнерами Бразилії в торгівлі сільськогосподарською продукцією є Китай, США, Аргентина, Німеччина, Нідерланди.

Китай сьогодні є важливим учасником міжнародної торгівлі. Його економіка розвивається швидкими темпами, в країні проводиться ряд реформ і здійснюється планомірний розвиток на основі принципів забезпечення стабільності. Як показує наше дослідження, зростання експорту сільськогосподарської продукції, що означає ефективність сільського господарства Китаю, підвищення рівня життя, аграрна політика, спрямована на стабільність та зростання, дозволяють Китаю бути одним з найбільших і динамічних учасників світового ринку сільськогосподарської продукції.

На експорт в Китаї виробляються такі види сільськогосподарської продукції як цибуля, цибуля-шалот, цибуля-порей, часник, сушені овочі, яблука, груші, айва. Натомість, імпортує країна соєві боби, екстракт солоду, свиняче м'ясо, пальмову олію, їстівні субпродукти великої рогатої худоби. Головними торгівельними партнерами Китаю є Західна Європа, Канада, Австралія, Японія.

Отже, світовий ринок сільськогосподарської продукції наразі розвивається з позитивними тенденціями і в перспективі має продовжувати цей розвиток, знаходити ресурси підвищення ефективності, обсягів продукції, виконувати супутні функції як, наприклад, охорона природних ресурсів та навколишнього середовища, і, що надзвичайно важливо, сприяти вирішенню глобальної продовольчої проблеми.

Основним напрямком подальшого розвитку світового ринку сільськогосподарської продукції є інновації у виробництві. Сучасні перспективи інноваційного розвитку сільськогосподарського виробництва, в свою чергу, залежать від можливостей використання тих переваг, які виробники отримують від його диверсифікації. Це може стосуватися як товарної структури, так частки у задоволенні попиту споживачів сільськогосподарської продукції на світовому ринку.

За даних The Observatory of Economic Complexity [38] та COT [29] щодо динаміки світової торгівлі, Н.І. Патика пропонує показники перспективних обсягів до 2025р. За оптимістичними прогнозами обсяги світової торгівлі сільськогосподарською продукцією у 2025 р. складуть 25,2–27,2 трлн. дол. США [38]. В найгіршому песимістичному прогнозі обсяги світової торгівлі

сільськогосподарською продукцією у 2025 р. не зміняться і залишаться на рівні 17,3 трлн дол. США. У висновку автор зазначає, що найбільший вплив на обсяги та тенденції світової торгівлі сільськогосподарською продукцією мають загальні торговельні тенденції [38].

При групуванні країн світу за рівнем активності участі у світовому ринку сільськогосподарської продукції можна використовувати такі показники як обсягами та частками постачання на світовий ринок сільськогосподарської продукції, за умовами господарювання, які визначають можливості виробників та відкритість експортної політики держав. В результаті пропонуємо згрупувати країн-експортерів сільськогосподарської продукції таким чином, виділивши декілька груп:

1) США. Її частка в загальному обсязі експорту на світовому ринку сільськогосподарської продукції складає 9-10% вартістю 170493 млн. дол. США в 2021р.

2) Нідерланди, Бразилія, Німеччина, Китай, Франція, Канада, Іспанія. Частки цих країн в загальному обсязі експорту в 2021р. від 3% до 7%.

3) Італія, Бельгія, Індонезія, Таїланд, Польща, Мексика, Індія, РФ, Аргентина, Австралія, Об'єднане Королівство, В'єтнам, Нова Зеландія, Малайзія, Данія, Україна, Чилі та ін. Частка експорту в загальному обсязі складає 1-3%.

4) Країни, частка яких в загальному обсязі експорту сільськогосподарської продукції менше 1%.

За результатами ми робимо висновок, що не тільки відповідні природні ресурси та сприятливі погодно-кліматичні умови визначають активну участь країн у світовому ринку сільськогосподарської продукції. Ті країни, які мають на озброєнні сучасні ефективні технології вирощування сільськогосподарських рослин і тварин, можливість підвищувати та забезпечувати високий рівень продуктивності і, як наслідок, підвищення обсягів виробництва та експорту сільськогосподарської продукції. Наразі до них відносяться Нідерландів, Італії, Бельгії та Люксембургу, Данії, Норвегії, Великобританії та ін. На відміну, Україна, яка має конкурентні

переваги у вигляді найродючіших ґрунтів у світі, не досягла високого загального рівня в рейтингу експортерів продукції на світових сільськогосподарських ринках. Для України на нашу думку, дуже гостро стоїть питання підвищення конкурентоспроможності виробництва, тобто за технологічною ознакою.

Отже, головним перспективним напрямом розвитку світового ринку сільськогосподарської продукції є розробка і запровадження у практику господарювання, особливо це актуально для країн, що розвиваються, як Україна, провідних інноваційних технологій сільськогосподарського виробництва. Саме він має стати тим орієнтиром, який приведе до посилення конкурентних позицій на світовому ринку.

3.3. Напрямки та перспективи інтеграції сільського господарства України у світовий ринок сільськогосподарської продукції

Сільське господарство в Україні є однією з провідних галузей економіки і відіграє дуже важливу роль як для країни, так і для всього світу. Сприятливі кліматичні умови, географічне положення, родючі ґрунти, висококваліфіковані фахівці, наявність природних ресурсів дозволяє Україні виробляти достатні обсяги сільськогосподарської продукції для забезпечення продовольством як внутрішній ринок, так і експортувати свою продукцію в багато країн світу. В результаті сільське господарство України спроможне не тільки забезпечувати продуктами внутрішній ринок, населення, але й формувати продовольчу безпеку держави, продовольчу незалежність, забезпечувати незалежність економіки, створювати додану вартість та робити свій вклад в національний ВВП.

Україна також має високий рівень експортного потенціалу, що дозволяє їй ефективно інтегруватись у систему світового господарства, міжнародної торгівлі тощо.

Ми встановили в розділі 2, Україна потрапила до десяти країн-експортерів, які мали найвищі обсяги експорту в 2021р. за групами: 10. Злаки; 12. Олійне насіння та плоди; інше насіння, плоди та зерно; лікарські рослини та рослини для технічних цілей; солома та фураж; 15. Жири та олії тваринного або рослинного походження та продукти їх розщеплення; готові харчові жири; віск тваринного або рослинного походження. Як зазначає А. Ярмач, в середньому Україна щорічно експортувала до війни 250-300 трильйонів харчових калорій (без м'яса, молокопродуктів, цукру, кондитерки тощо), тобто Україна забезпечувала мінімальну кількість калорій для 380-460 млн людей Землі щорічно [44]. Проте зовнішня торгівля України суттєво залежить від соціально-економічного стану національної економіки, від зовнішньоекономічної політики держави та від інших неекономічних чинників. Разом з тим, Україна є досить перспективним виробником та експортером аграрної продукції. Тенденція нарощення обсягів характерна як для експортної діяльності, так і для імпоротної щодо сільськогосподарської продукції України. Розглянемо, які проблеми перешкоджають національному сільському господарству та що можна покращити для ефективної інтеграції України до світового ринку сільськогосподарської продукції.

В Україні сільське господарство є однією з найбільш розвинутих галузей економіки. В міжнародній торгівлі продукцією сільського господарства Україна займає не значну частку, але наразі в через заблоковані порти України у світі гостро стоїть питання небезпеки голоду сотень мільйонів людей саме тому, що Україна не може брати участь у торгівлі повноцінно. За 2021р. порівняно з 2020р. імпорт товарів в Україну збільшився на 34%, до 72,82 млрд. дол. США, експорт – на 38,4%, до 68,09 млрд. дол. США [48]. За даними Міністерства економіки України, у березні 2022р. експорт українських товарів скоротився вдвічі, імпорт – більш ніж утричі, при цьому найбільше скорочення стосується вивезення металів та сільськогосподарської продукції [49]. У березні 2022р. обсяг експорту України склав 5,97 млн. тон продукції на суму 2,7 млрд. дол. США. В лютому 2022р. держава експортувала 13,1 млн тон

товарів вартістю 5,3 млрд. дол. США [48, 50]. Головними статтями експорту є руда, кукурудза, феросплави та олія.

На світовому ринку існують тісні причинно-наслідкові зв'язки – якщо від участі у міжнародній торгівлі відмовляється хоча б один з учасників ринку, це призводить до зростання цін. Причому ціни зростають не пропорційно частці ринку цього учасника, а дещо вищими темпами. Це означає, що в країнах з низьким рівнем доходів населення не зможе купувати цю продукцію. А це означає, що багато людей залишаться без їжі. Якщо Україна не зможе продавати свою продукцію сільськогосподарства в тому ж обсязі, значить бідні країни втратять доступ до базових продуктів – хліб, олія, потім – продукти харчування, що виробляються з зерна та рослинних олій, молоко, яйця, і м'ясо і риба тощо [48].

Тому на сьогодні найбільша проблема України і всього світу – війна з РФ. Окрім того, що в Україні надзвичайно складно здійснювати діяльність фермерським господарствам і особистим виробникам, вироблену продукцію не менш важко доправляти до покупців. І найголовніше завдання на шляху подальшої найефективнішої інтеграції України до світового ринку сільськогосподарської продукції – це перемога над ворогом.

Серед інших проблем можна виділити наприклад невідповідність української продукції світовим стандартам якості; невідповідність структури українського експорту попиту іноземних ринків [47].

В 2021р. Україна, незважаючи на значний потенціал розвитку сільськогосподарства, займала частку в експорті на світовому ринку сільськогосподарської продукції у 1,94%, у тому числі в групі I. Живі тварини; продукти тваринного походження – 0,32%; в групі II. Продукти рослинного походження – 2,38%; по групі III. 15 Жири та олії тваринного або рослинного походження – 4,69%. Очікуване збільшення обсягів світової торгівлі та зміна структури товарних потоків потребує розробки й реалізації нашою державою ефективної стратегії посилення власних позицій на світових товарних ринках сільськогосподарської продукції [38]. Також

варто враховувати той факт, що у міжнародній торгівлі в 2021р. обсяги торгівлі продуктами рослинного і тваринного походження є відносно збалансованими. Проте у структурі зовнішньої торгівлі України набагато більшу частку складає продукція рослинного походження – рис. 3.3. Така ж тенденція спостерігалася в 2018-2017рр. [38]. Тобто, в експорті України продукти рослинного походження складають левову частку. Однак у країнах, що є провідними експортерами на світовому ринку сільськогосподарської продукції, різниця між частками продукції рослинного та тваринного походження значно менша. Близька проблема складається в Бразилії – частки продуктів тваринного та рослинного походження складає 7,4% і 16,0% відповідно [38].

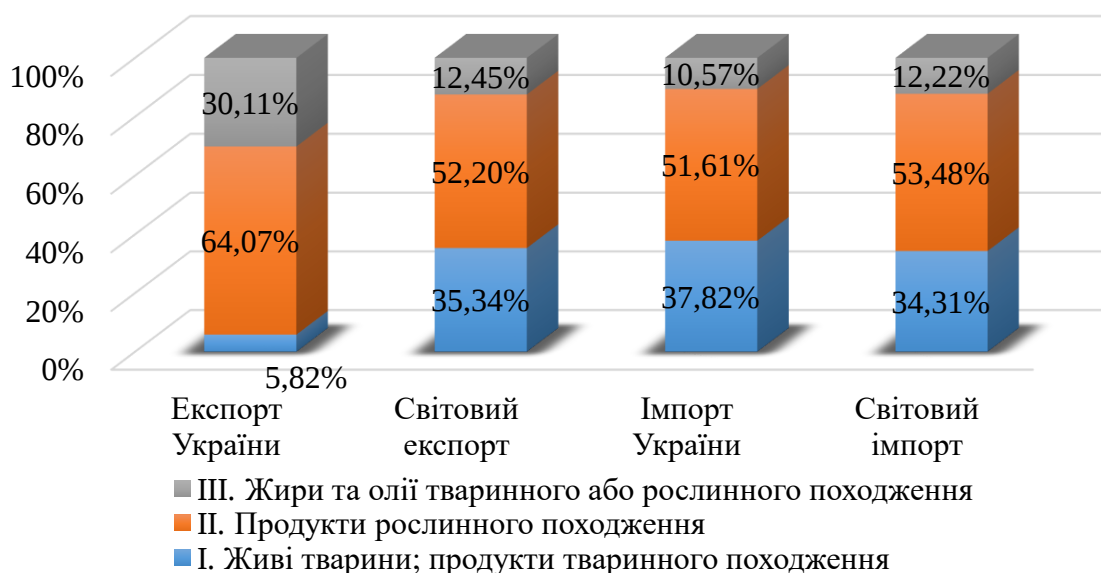

Рис. 3.3. Структура експорту та імпорту України та світу в 2021р., %

Джерело: побудовано автором на основі [23]

Для розвитку та нарощування експорту продуктів тваринного походження в Україні також є всі передумови, проте така тенденція в процесі започаткування. Україна забезпечує порівняно значну частку в світовому експорті продукції зерновиробництва, у тому числі й фуражного зерна. Це означає можливість розвитку тваринництва в Україні, бо ця галузь буде забезпечена кормами.

Отже, важливим напрямом зовнішньоекономічної політики України може стати підвищення обсягів експорту продукції тваринного походження на світові ринки.

Ще одним важливим напрямком розвитку зовнішньої торгівлі України – виважена зовнішньоекономічна політика України стосовно сировинно-орієнтованого вектора експортної діяльності. Аналіз експорту різних країн дозволяє стверджувати, що частки сільськогосподарської продукції в загальному обсязі Китаю, Німеччини, Франції, Мексики, США, Канади, Нідерландів, Іспанії, Австралії становлять 1,6%; 2,7%; 4,9%; 5,9%; 6,8%; 8,9%; 10,6%; 11,0%; 12,1% відповідно. А от в Бразилії вона складає 23%, в Україні – близько 24%.

Експорт сільськогосподарської продукції України – це експорт сировини. З одного боку, Україна є важливим постачальником продовольчої сировини, суттєво впливає на світові економічні процеси. З іншого боку, експорт сировини перетворює нашу державу на «сировинного донора» світового господарства.

На нашу думку, для України доцільніше експортувати готову продукцію як результат переробки сировини, що постачає сільське господарство. Тобто, в Україні є потреба в більш інтенсивному розвитку переробної промисловості та торгівлю на світовому ринку готовими продуктами харчування.

В Україні вже є досвід такого підходу до використання сільськогосподарської сировини. Це стосується виробництва та експорту соняшникової олії замість вирощування соняшнику та експорту насіння. В економічному сенсі це дозволяє отримувати більшу частку доданої вартості, сприяє зростанню робочих місць в олійножировій галузі тощо [38].

Як зазначає А.О. Босак в своєму дослідженні, реалізація кукурудзи на світовому ринку має тенденцію до зростання, українські виробники покращують технологію її вирощування, завдяки чому врожайність збільшилася вдвічі – до 66 ц/га. Але в ЄС середня врожайність становить 120 ц/га [46]. Це стало можливим за рахунок вдосконалення технологій вирощування культури, що, в свою чергу, можливо і в Україні при вкладанні інвестицій у відповідні виробництва.

Звідси випливають декілька напрямків розвитку інтеграції України до світового ринку сільськогосподарської продукції. По перше, це вдосконалення технологій виробництва, застосування нової техніки тощо. По друге, підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарської галузі для вітчизняних та іноземних інвесторів, що відкриває можливості для розвитку і вдосконалення сільськогосподарських підприємств, підвищення їх ефективності, і, відповідно, підвищення обсягів експорту продукції. По третє, розвиток співпраці в сфері торгівлі між Україною і ЄС.

На думку дослідників, як А.О. Босак, Л.А. Мустафаєва одним з важливих напрямків зовнішньоекономічної політики України є орієнтація зовнішньої торгівлі сільськогосподарськими продуктами на певні групи країн. Так тенденція спостерігається нині у світі.

На нашу думку, для України є найважливішою орієнтація на співробітництво з ЄС. На рис. 3.4. ми можемо побачити структуру імпорту та експорту сільськогосподарської продукції між Україною та ЄС.

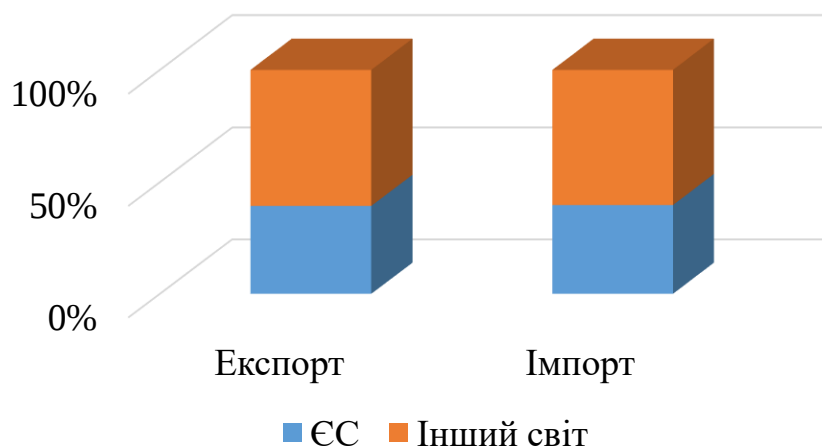

Рис. 3.4. Структура експорту та імпорту України до ЄС та інших країн світу в 2021р., %

Джерело: побудовано автором на основі [50]

23 червня 2022р. на саміті Європейського Союзу у Брюсселі Україна офіційно набула статусу кандидата в члени ЄС. Рішення ухвалили лідери всіх 27 держав ЄС. Це

стало наймасштабнішим кроком на шляху до євроінтеграції за історію відносин з Євросоюзом [51]. Для України статус кандидата в ЄС означає ще тіснішу співпрацю, в тому числі і в торгівлі сільськогосподарською продукцією, набагато більше інвестицій, нові реформи, які в своїй сукупності дозволять зміцнити державу й економіку, а значить і сільське господарство та зовнішньоекономічну політику України.

Узагальнимо визначені напрямки інтеграції сільського господарства України у світовий ринок сільськогосподарської продукції на рис. 3.5.

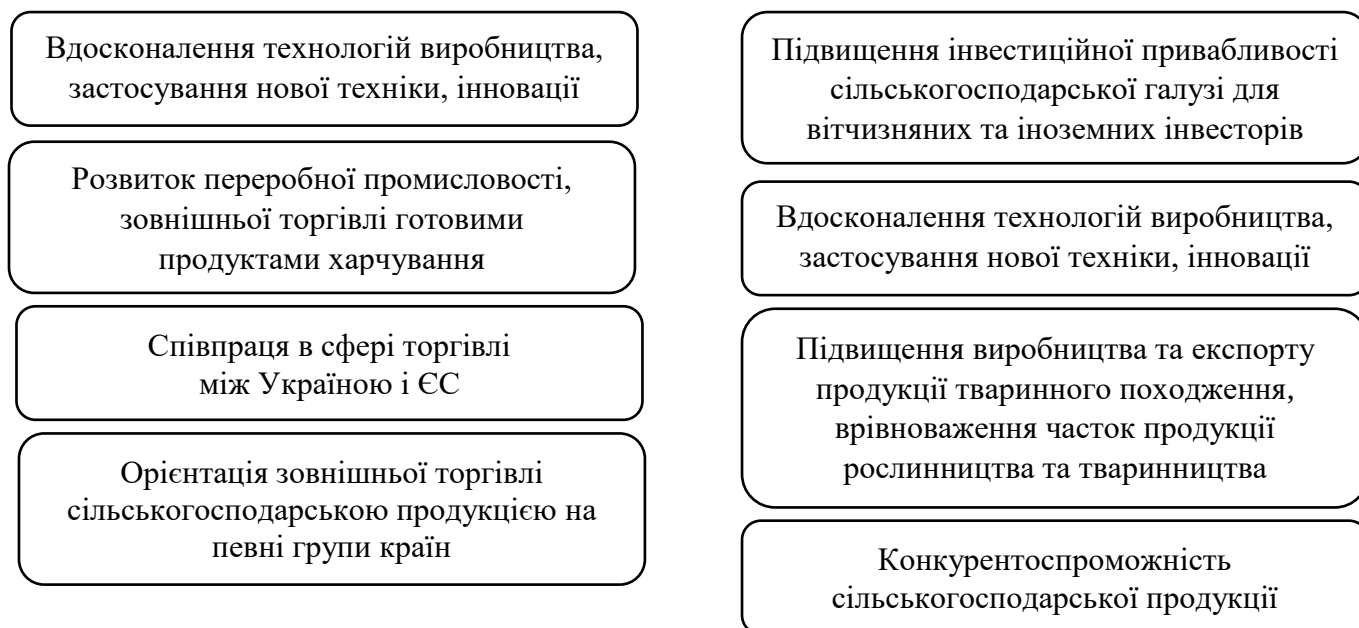

Рис. 3.5. Основні напрямки інтеграції сільського господарства України у світовий ринок сільськогосподарської продукції

Джерело: побудовано автором

Отже, наразі зовнішня торгівля сільськогосподарською продукцією в Україні розвивається з позитивною динамікою, проте має певні проблеми участь держави в світовому ринку. Запропоновані нами заходи та напрямки дозволять Україні успішно розвивати сільськогосподарське виробництво та ефективно інтегруватися у світовий ринок сільськогосподарської продукції.

ВИСНОВКИ

В процесі виконання кваліфікаційної роботи ми мали можливість встановити наступне.

Ринок – це сукупність економічних відносин, що виникають між виробниками і споживачами у процесі вільного еквівалентного обміну виробленими благами. Галузевий ринок – це ринок взаємозамінної продукції, на якому функціонують підприємства, які випускають схожу за споживчим призначенням продукцію і конкурують між собою. При його вивченні важливо пояснити ті ринкові процеси, які спрямовують діяльність виробників на забезпечення споживчого попиту. Світовий ринок сільськогосподарської продукції – це купівля та продаж виробниками сільськогосподарської продукції свого товару іншим країнам.

Сільськогосподарська діяльність – це відносини з виробництва, первісної переробки та реалізації сільськогосподарської продукції. На світовому ринку сільськогосподарської продукції діє велика кількість суб'єктів, але основними споживачами сільськогосподарської продукції є населення, підприємства, які займаються її переробкою, торгові посередники, які зацікавлені в торгівлі продуктами аграрного виробництва.

Світовий ринок сільськогосподарської продукції виконує ряд важливий функцій, основна з яких соціальна – забезпечення населення продовольством на рівні науково обґрунтованих норм харчування за доступними цінами. Його ефективне і правильне функціонування дозволяє вирішувати соціально-економічні та екологічні проблеми, сприяє розвитку сільського господарства і збереженню природного різноманіття, охороні довкілля, відновленню родючості ґрунтів тощо.

Наразі провідними експортерами сільськогосподарської продукції є такі економічно розвинуті країни як США, Нідерланди, Німеччина, Китай, також до лідерів відноситься Бразилія, а беззаперечним лідером експорту є ЄС. Україна займає 25 позицію між Данією і Чилі з показником 1,3% в 2020р. Провідні позиції в світовому

імпорті сільськогосподарської продукції займають ЄС, Китай та США. високі обсяги імпорту в Німеччина, Нідерланди та Японію. Обсяги імпорту сільськогосподарської продукції України складають всього 0,3-0,4% від загального обсягу.

Стосовно товарної структури експорту та імпорту найбільшими ринками є ринки за товарними групами 02, 03, 08, 10, 12, 15. Значними є обсяги експорту та імпорту за групами 04 та 07. В розрізі товарних груп лідируючі позиції найчастіше займали Китай, США, Бразилія. Серед інших країн і у відповідності до ресурсних можливостей лідируючі позиції займали Нідерланди, Норвегія, Німеччина, Франція, Індонезія, Нова Зеландія. Україна потрапила до десяти країн-експортерів, які мали найвищі обсяги експорту в 2021р. за групами 10. Злаки; 12. Олійне насіння та плоди; 15. Жири та олії тваринного або рослинного походження.

Для світового ринку сільськогосподарської продукції наразі Україна має позицію перспективного учасника. До основної експорто-орієнтованої продукції відносять зернові, рапс, соняшникову олію, експорто-перспективними галузями України є птахівництво та олійно-жирова промисловість. В Україну імпортують ті види сільськогосподарської продукції, яких не вистачає на внутрішньому ринку – молочна та м'ясна продукція. Україна вважається аграрною країною, має значні запаси ресурсів – земля, водні ресурси, сприятливий клімат для вирощування багатьох сільськогосподарських культур. Проблемними є питання співвідношення експорту сировини і готової продукції.

В світі вже давно існує глобальна продовольча проблема – населенню не вистачає продуктів харчування, коштів на їх придбання через високі ціни, поживних речовин в їжі через незбалансованість споживання продуктів тощо. Забезпечення продовольчої безпеки кожної окремої держави покладається на уряд, це одна з її головних функцій. Причини виникнення глобальної продовольчої проблеми діляться на дві групи 1) залежать від волі людей і їх діяльності; 2) чинники, які виникають в процесі розвитку суспільства та економіки в силу об'єктивності цього процесу. Світовому ринку сільськогосподарської продукції відводиться роль регуляції та

забезпечення, ефективного розподілу продуктів харчування між споживачами, врівноваження попиту та пропозиції, регулювання цін тощо.

Міжнародна торгівля сільськогосподарською продукцією нарощує темпи. Це забезпечується впровадженням технологічних змін у виробництві, підвищенням продуктивності виробництва. Важливу роль в цьому процесі відіграє лібералізація торгівлі та зростання доходів виробників. На світовому ринку сільськогосподарської продукції намітилася стійка тенденція зростання ролі країн, які розвивається. Основним напрямком подальшого розвитку світового ринку сільськогосподарської продукції є інновації у виробництві – ефективні технології вирощування сільськогосподарських рослин і тварин. Прикладами можуть слугувати такі країни як Нідерландів, Італії, Бельгії та Люксембургу, Данії, Норвегії, Великобританії та ін. Україна, яка має конкурентні переваги у вигляді найродючіших ґрунтів у світі, але для неї гостро стоїть питання підвищення конкурентоспроможності виробництва, тобто за технологічною ознакою.

Сприятливі кліматичні умови, географічне положення, родючі ґрунти, висококваліфіковані фахівці, наявність природних ресурсів дозволяє Україні виробляти достатні обсяги сільськогосподарської продукції для забезпечення продовольством як внутрішній ринок, так і експортувати свою продукцію в багато країн світу. На сьогодні найбільшою проблемою України і всього світу є війна з РФ. Найголовніше завдання на шляху подальшої найефективнішої інтеграції України до світового ринку сільськогосподарської продукції – це перемога над ворогом.

Також для України доцільніше експортувати готову продукцію як результат переробки сировини, що постачає сільське господарство; орієнтація зовнішньої торгівлі сільськогосподарськими продуктами на певні групи країн; вдосконалення технологій виробництва, застосування нової техніки тощо; підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарської галузі для вітчизняних та іноземних інвесторів; розвиток співпраці в сфері торгівлі між Україною і ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дзюбик С.Д., Ривак О.С. Основи економічної теорії : навч. посіб. 3-тє вид., перероб. та доп. К. : 2014. 423 с.
2. Федосєєва Г.С. Світовий ринок сільськогосподарської продукції: теоретичний та практичний аспекти розвитку. Інтелект ХХІ. 2017. № 1. С. 22-28.
3. Куц Л.Л. Економіка галузевих ринків : конспект лекцій. Тернопіль, ТНЕУ, 2020. 98 с.
4. Калініченко Б.В. Теоретико-методологічні підходи до аналізу конкуренції на агропродовольчому ринку України. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Вип. 5-1 (05). С. 7-11.
5. Кривончак О.В. Сутність аграрного ринку і його раціональна побудова. *Сталий розвиток економіки*. 2011. № 5. С. 235-239.
6. Стратегічні напрями інституційного забезпечення розвитку аграрного сектору в Україні: аналіт. доп. / О. В. Собкевич та ін. Київ: НІСД, 2014. 62 с.
7. Антощенкова В. Основні елементи ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства як основа економічної та продовольчої безпеки. *Економічний аналіз*. 2020. Том 30. № 3. С. 291-298.
8. Корнієцький О. В. Значення логістики для агропромислового комплексу. *Ефективна економіка*. 2015. № 8. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4240>
9. Клімова І.О. Ринок сільськогосподарської продукції: особливості розвитку та проблемні питання формування інфраструктури. *Прикладна статистика: проблеми теорії та практики*. (8). pp. 138-147. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/11658/>
10. Шульга Н.О. Особливості функціонування аграрного ринку в світовій економіці. *Конференції Державного університету «Житомирська політехніка»*. URL : <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/12/559.pdf>

11. Долинська М.С., Заболотна Н.Я., Марич Х.М. Аграрне право: навч. посіб. Львів : Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», 2020. 252 с. URL :
12. Про сільськогосподарський перепис : Закон України від 23.09.2008 № 575-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/575-17#Text>
13. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010. Держспоживстандарт України; Наказ, Класифікатор від 11.10.2010 № 457. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10#Text>
14. Федосєєва Г.С. Формування конкурентних переваг виробників сільськогосподарської продукції України на зовнішніх ринках: теорія, методологія, практика : дис. ... д-ра с.-г. наук : 08.00.04 / Миколаїв. нац. аграр. ун-т. Миколаїв, 2019. 447с.
15. Шульга Н.О., Особливості функціонування аграрного ринку в світовій економіці. Конференції Державного університету «Житомирська політехніка». URL : <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/12/559.pdf>
16. Тимофієва Г.С. Світовий ринок аграрної продукції: особливості участі України. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2014. № 1. С. 56-61. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vcndtue_2014_1_11
17. Новік І.О., Колотюк О.І. Особливості розвитку та функціонування ринку сільськогосподарської продукції в міжнародних відносинах. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»* : зб. наук. пр. Харків : НТУ «ХПІ», 2018. № 37 (1313). С. 67-72.
18. Гармаш С.В. Необхідність використання логістичного підходу до інновацій у кадровому менеджменті на підприємстві (проблеми та перспективи). *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»* : зб. наук. пр. Харків : НТУ «ХПІ», 2018. № 20 (1296). С. 91-94.

19. Міжнародна конвенція про Гармонізовану систему опису та кодування товарів : Рада Митного Співробітництва; Конвенція, Міжнародний документ від 14.06.1983. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_079#Text
20. World Customs Organization : web-site. URL: <http://www.wcoomd.org/>
21. Harmonized System (HS) Codes. *International Trade Administration* : web-site. URL : <https://www.trade.gov/harmonized-system-hs-codes>
22. Лекції з дисципліни «Міжнародна торгівля». Депозитарій Західноукраїнського Національного Університету : веб-сайт. URL : http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/8957/1/fmbm_k_me_2012_s_ME_dmt_LEK.pdf
23. Trade Map : web-site. URL : <https://www.trademap.org/Index.aspx>
24. Про Митний тариф України : Закон України від 04.06.2020 № 674-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/674-20#Text>
25. Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД). *Митний брокер ТОВ «Брокер-Сервіс»* : веб-сайт. URL: <http://broker-service.com.ua>
26. Комбінована номенклатура Європейського Союзу : Митна енциклопедія : у 2 т. / відп. ред. І.Г. Бережнюк. Хм. : ПП Мельник А.А., 2013. Т.1 : А-Л. 472 с.
27. Гармонізована система HS 2017. *Інформаційна компанія «ПроАгро Груп»* : веб-сайт. URL: <https://proagro.com.ua/reference/hs>
28. Іщук Ю.А. Закономірності розвитку глобального ринку сільськогосподарської продукції. *Економіка і організація управління*. 2021. № 1 (41). С 173-182.
29. The World Trade Organization (WTO) : web-site. URL : <https://stats.wto.org/>
30. Рахман М.С., Леоненко К.Р. Аналіз експортно-імпортних операцій ринку сільськогосподарської продукції України. *Бізнесінформ*. 2020. № 6. С. 152-159.

31. Савченко М.В., Шкуренко О.В. Тенденції і перспективи розвитку агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки. *Проблеми економіки*. 2019. № 4. С. 47-54.

32. Михайленко О.Г. Аналіз світового ринку сільськогосподарської продукції різних видів виробництва в контексті вимог концепції сталого розвитку. *Агросвіт*. 2016. № 4. С. 43-52.

33. Волошко Н.О., Ситнік А.І. Сучасні тенденції розвитку світового ринку сільськогосподарської продукції. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 48-1. С. 25-28.

34. Іщук Ю.А., Орехова Т.В. Вплив основних глобальних проблем сучасності на розвиток світової економіки. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2017. № 9 (25). С. 44-58.

35. Шлапак А.В., Конохов С.В. Глобальна продовольча проблема: економічний зміст та підходи до вирішення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 22. Ч.3. С. 112-115.

36. Мудрак Р.П., Довгаль О.В. Актуальні проблеми глобальної економіки: голод та недоїдання. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Т.5. № 2. С. 311-319.

37. Total world export. *The Observatory of Economic Complexity* : web-site. URL : https://atlas.media.mit.edu/ru/visualize/tree_map/hs92/export/wld/all/show/...

38. Патика Н.І. Тенденції та перспективи розвитку світових сільськогосподарських ринків як орієнтири для посилення українських позицій. *Економіка АПК*. 2019. № 1. С. 70-79.

39. Лисак М. Вирішення продовольчої проблеми у світі міжнародної стратегії розвитку аграрної сфери. *Наукові конференції* : веб-сайт. URL : <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1208>

40. Кучечук Л.В. Глобальна продовольча проблема: причини виникнення та загострення. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2016. Вип. 5. С. 40-44.

41. Кон'юнктура та перспективи світових аграрних ринків : монографія / І. М. Волкова, О. М. Варченко, В. Є. Данкевич [та ін.] ; під. ред. Т. О. Зінчук. К. : Центр учбової літератури, 2013. 672 с.

42. Кукель Г.С. Братчук У.П., Штефан Л.Б. Підвищення конкурентоздатності аграрного виробництва в умовах глобалізації. *Економіка і організація управління*. 2021. № 4 (44). С. 198-207.

43. Патики Н.І. Напрями та перспективи інтеграції сільського господарства України у світовий аграрний ринок. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 23. Ч.2. С. 53-60.

44. Ярмак А. Ефект метелика, або Як війна в Україні провокує світову продовольчу кризу. Latifundist.com : веб-сайт. URL : <https://latifundist.com/blog/read/2907-efekt-metelika-abo-yak-vijna-v-ukrayini-provokuye-svitovu-prodovolchu-krizu>

45. Грінченко Р.В. Тенденції розвитку сільськогосподарської продукції в Україні. *Інтелект XXI*. 2019. № 3. С. 133-137. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/int_XXI_2019_3_25

46. Босак А.О., Мустафаєва Л.А. Поточний стан та перспективи розвитку АПК України: пошук нових ринків збуту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 24. Ч.1. С.48-54.

47. Рахман М.С., Леоненко К.Р. Аналіз експортно-імпортних операцій ринку сільськогосподарської продукції України. *Бізнесінформ*. 2020. № 6. С. 152-159.

48. Експорт та імпорт України збільшився на третину. 2022. *Економічна правда* : веб-сайт. URL : <https://www.epravda.com.ua/news/2022/02/15/682382/>

49. Через війну експорт українських товарів скоротився вдвічі. *Слово і діло* : веб-сайт. <https://www.slovoidilo.ua/2022/04/03/novyna/ekonomika/cherez-vijnu-eksport-ukrayinskykh-tovariv-skorotyvsya-vdvichi>

50. Державна служба статистики України : офіційний веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

51. Литвин О. Історичне рішення в Брюсселі: що дасть Україні кандидатство у члени ЄС і що далі. *Obozrevatel.com* : веб-сайт. <https://news.obozrevatel.com>